

ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ

ИЗДАНИЕ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ, НАУКА И КУЛТУРА

БРОЙ 9 – 10 (434 – 435), година XXXI 19 декември 2013 година

Президентът Росен Плевнелиев гостува в Университета

На стр. 2

Отново имаме Студент
на годината

На стр. 3

Млади учени срещу
предизвикателствата на химията

На стр. 20

„(Не)видимите“ следи
от литературноисторическия
паспорт на Автографа
на Паисий Хилендарски

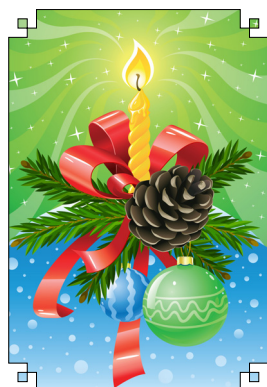
На стр. 14

Официалното откриване на инициативата „Младежка визия за развитие на България“

Стр. 12

Календарът – икона на времето?

На всички студенти,
преподаватели и служители
от Пловдивския университет
пожелаваме весела Коледа
и щастлива Нова година!

Редакцията

В Броя ще прогледете още:

- Мирела Иванова: Полетът на всеки поет е полет с каменни криле
- Немски поглед върху славянските микроезици
- Международен семинар и нова книга, посветена на статистиката

Под патронажа на президента Плевнелиев абсолвенти участваха в изграждането на „Младежка визия за развитие на България“

Пловдивският университет беше домакин на второто издание на инициативата на Президента на Република България Росен Плевнелиев „Младежка визия за развитие на България“, в която участваха над 100 абсолвенти, представители на акредитираните висши училища от цялата страна. Откриването на събитието, чиято основна тема тази година беше „Моят свят – световният дебят на ООН, посветен на целите на хилядолетието за развитие на света след 2015 година, през погледа на младите хора в България. Национална цел на България“, се състоя на 12.12.2013 г. в 6. аудитория. В качеството си на домакин ректорът проф. д-р Запрян Козлуджов приветства президента Плевнелиев и участниците в инициативата и им пожела ползотворна работа. Сред гостите беше и кметът на Пловдив г-н Иван Тотев.

Обръщайки се към участниците в инициативата, държавният глава заяви: „Вярвам, че гласът на младите хора трябва да се чува отчетливо и ясно и страната ни има нужда от активни млади хора. Не разчитайте на месии, а на себе си, защото България ще бъде такава, каквато ние я направим“. Целта на организираната за втора поредна година проява е младите хора да бъдат включени активно в определянето на приоритетите за развитие на страната, в предлагането на решения за най-важните обществени проблеми и предизвикателства, а чрез Президентството идеите на младите хора да бъдат поставени в дневния ред на институциите.

Дискусиите по отделните панели бяха ръководени от секретарите и съветниците на президента, отговарящи за съответната дейност. Участниците имаха възможност в рамките на 3 минути да изложат своите виждания по теми, свързани с икономика, регионално развитие, наука и здравеопазване, култура, образование, национална идентичност, външна политика, социални дейности, отбрана и

Поглед към 6. аудитория при откриването на срещата

сигурност, правни въпроси и други. Работата в Младежките съвети, наподобяващи съветите към президента, премина интензивно, а констатациите и предложенията бяха обобщавани от съответния секретар на президента.

Докато течаха дебатите, проф. Козлуджов показва на президента сградата на Ректората, при което г-н Плевнелиев разговаря със студенти и преподаватели, поздрави и участниците в Националната студентска научна сесия по физика и инженерни технологии.

В заключителното си обръщение към участниците в инициативата „Младежка визия за развитие на България“ президентът определи като впечатляващи резултатите от работата на отделните съвети и направи преглед на акцентите, които те са поставили.

Един от основните проблеми на съвременната демокрация е апатията и отчуждението на гражданите от политиката. Това становище изразиха участниците в Младежкия съвет по правни политики. Според тях демократичните институции не могат да функционират ефективно без широко гражданско участие и подкрепа. Държавният глава подкрепи идеята на абсолвентите за въвеждането в учебните програми в средните училища на „гражданско обучение“ и „политическо образование“.

За радикална промяна на образователния модел в България – от придобиване на знания към придобиване на умения,

се обявиха още участниците в инициативата на президента. Според младите хора основните акценти в образователната реформа трябва да бъдат включването на бизнеса в изготвянето на учебните програми, въвеждане на летни стажове, развиване на умения за решаване на проблеми в екип.

Младежният съвет по регионално развитие открии като едни от основните рискове пред света след 2015 г. продоволствена криза, причинена от климатичните аномалии, бързото увеличаване на населението в световен мащаб и свързаните с това урбанистични процеси. Едно от решенията е развитието на устойчиво земеделие с помощта на съвременна агротехника за добиви с високи биологични стойности. Същевременно трябва да се запази почвеното плодородие и околната среда, да се работи за природосъобразен начин на живот.

С областта на здравеопазването участниците поставиха акцент върху намаляването на темпа на разпространение на хроничните болести и относителното увеличение на средния брой години в добро здраве. Младите хора посочиха намаляването на затлъстяването сред децата и активното и здравословно стареене като основни приоритети в дневния ред след 2015 година. По думите на държавния глава страната ни може активно да допринесе за постигането на тези цели чрез утвърждаването на традициите на България в производството на

храни и биопродукти. Президентът отново призова за цялостна реформа на българското здравеопазване и посочи този сектор като пример за инвестиране на публични средства в неформирани системи. „Здравният сектор в България е много болен, а политиките у нас 15 години нямат воля да направят реформата в здравеопазването“, коментира Росен Плевнелиев.

Дебатите в рамките на Младежкия съвет по социални политики завършиха с призив за мобилизация на всички ресурси и инструменти за изкореняване на бедността. Според президента Росен Плевнелиев обаче удовлетворяването на потребностите на хората сега не трябва да бъде за сметка на възможностите на следващите поколения. Необходимо е също така да се намери баланс между устойчивото развитие и целите, свързани с премахването на бедността.

Целите на хилядолетието трябва да включват и по-активна международна позиция по отношение на бежанците и вътрешно разселените лица, около това становище се обединиха участниците в Младежкия съвет по външна политика. Необходима е също така силна воля на международните институции в тежки хуманитарни кризи, подчерта от своя страна президентът Росен Плевнелиев.

В сферата на националната сигурност дискусиата постави акцент върху факторите за сигурност на държавите в евро-атлантическото пространство, Югоизточна Европа и Черноморския басейн след 2015 г. „Трябва да си даваме сметка, че членството в НАТО и ЕС не гарантира сигурност и просперитет – трябва всеки ден да се борим и да отстояваме демократичните си ценности. За да имаме работеща демокрация, трябва да имаме мнение, да се борим за повече прозрачност, да имаме отношение към проблемите“, коментира президентът Росен Плевнелиев.

Византологът проф. Василка Тъпкова-Заимова е доктор хонорис кауза на ПУ

По предложение на Философско-историческия факултет и решение на Академичния съвет от 20 май 2013 г. проф. д-р Василка Кирилова Тъпкова-Заимова беше удостоена с почетното звание „доктор хонорис кауза“ на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Откривайки тържественото заседание, което се състоя на 9 декември в 6. аудитория, деканът на ФИФ доц. д-р Красимира Кръстанова отбелязва, че това е значимо събитие за факултета и за всички в залата, защото голяма част от присъстващите са ученици на проф. Василка

Тъпкова-Заимова. Новият доктор хонорис кауза на ПУ беше представен от заместник-декана на ФИФ доц. д-р Илка Петкова.

Ректорът проф. Запрян Козлуджов връчи почетния знак на Университета и почетния диплом, който беше огласен на старобългарски от доц. д-р Христина Тончева. Приносите на оформилите се през годините центрове на историческата наука и работилите в тях български учени бяха в основата на академичното слово на проф. Тъпкова-Заимова. Интервю с нея очаквайте в следващия брой на вестника.

Ректорът проф. З. Козлуджов връчва почетния диплом на проф. В. Тъпкова-Заимова. Вляво е деканът на ФИФ доц. К. Кръстанова

Проф. д-р Василка Кирилова Тъпкова-Заимова е една от водещите фигури в българската византология. Нейното уникално научно творчество включва около 500 заглавия с широк тематичен и хронологичен обхват (IV – XV век). Задълбочените ѝ приноси изследвания се радват на заслужено признание не само у нас, но и в чужбина. Израз на това признание е издаването на колекция от подобрени нейни статии на чужди езици в Лондон през 1979 година от специализираното издателство за византоложко-славистична литература „Variorum reprint“. Това е изключителна чест не само за самата нея, но и за българската византология.

Тези безспорни успехи са обусловени от солидната ѝ езикова и научна подготовка. Родена на 7 август 1924 година в София, тя е насърчвана от своето бащино семейство – родолюбиви учители, преместили се от Солун през 1913 г., да завърши френски колеж, а впоследствие и класическа филология в Софийския университет „Св. Климент Охрид-

Проф. д-р Василка Тъпкова-Заимова

ски“, като така следва примера на баща си.

Веднага след дипломирането си е привлечена в Института по българска история като сътрудник по превеждането и издаването на гръцки и латински извори за българската история. Така тя навлиза в средновековната тематика – българска, византийска, балканска, за да ѝ посвети дълги години на любов и професионални усилия, които заслужено я довеждат до званието професор по византология през 1973 година.

Решаващо значение в нейната научна кариера има 1964 година, когато тя свързва съдбата си с новооснования Институт по балканистика. Тук тя впоследствие създава една превъзходна секция – „Балканските народи и Византия“, продължавайки и довършвайки по блестящ начин направеното от проф. Веселин Бешевлиев. Неоченима е нейната роля и за редактирането и издаването на списание „Etudes balcaniques“ и поредицата

„Studia balcanica“, които представят института пред международната научна общност.

Междувременно проф. д-р Василка Тъпкова-Заимова се изявява и като преподавател в редица висши учебни заведения – СУ „Св. Климент Охридски“, Националната художествена академия, НБУ, ЮЗУ „Неофит Рилски“, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. Дълги години тя неуморно и всеотдайно чете лекции в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ и неговите филиали в градовете Кърджали и Смолян.

Тя е желан лектор и в редица престижни университети и научни центрове в Европа и Америка, и по-конкретно в Кеймбридж, Париж (Сорбоната), Берлин, Хамбург, Атина, Солун, Вашингтон.

Навсякъде, където преподава, проф. д-р Василка Тъпкова-Заимова оставя ярък спомен за висока научна ерудиция, човечност и етичност сред колеги и студенти, а също така и сред мно-

гобройните дипломанти и докторанти.

Професионалният авторитет и личностните качества на проф. Василка Тъпкова-Заимова предопределят и нейните високоотговорни организационни ангажменти от национален и международен характер. Дълги години тя е секретар на Националния комитет на византистите в България, негов подпредседател, а от 2004 година – почетен председател на Асоциацията на византистите и медиевистите в България. Също така тя е почетен председател и на Съюза на учените в България. От 1979 година проф. д-р Василка Тъпкова – Заимова е секретар, а в последствие и до днес тя е заместник-президент на Международната асоциация за проучване на Югоизточна Европа. Тя е почетен доктор на Университета в Букурещ; на Румънския институт за история при Румънската академия на науките; на Румънския институт за Югоизточна Европа при Румънската академия на науките; на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“.

Отново имаме Студент на годината

Пловдивският университет отново има *Студент на годината* – Меги Качакова получи приза в областта „Педагогически науки“.

Меги Качакова, която следва педагогика на обучението по биология и химия, бе избрана сред останалите кандидати заради участието си през 2013 година в многобройни прояви, свързани пряко или косвено със специалността, по която се обучава в Университета. Има участие в няколко конференции и студентски научни сесии: Конференция по физика и инженерни технологии, „Екологията – начин на

мислене“, „Предизвикателства в химията“, участие в много обучителни семинари, както и изготвянето на две дипломни работи: по екология и по физикохимия. Участва и в 2 проекта, финансирани от НПД към ПУ „Паисий Хилендарски“. Тя е един от най-активните членове на ръководството на Студентския съвет, на който е заместник-председател и координатор на учебната, проектната и научноизследовател-

Меги Качакова

ската дейност.

Тържествената церемония по награждаването на най-изявените студенти се проведе на 4 декември 2013 г. в Централния военен клуб – София. Събитието се организира за седма поредна година от Националното представителство на студентските съвети и този път бе под патронажа на министър-председателя на Република България доц. д-р Пламен Орешарски.

Идеята на конкурса е всяка година да бъдат отличавани най-добрите студенти и докторанти в нашите висши училища, за да се популяризират постиженията им пред българската общественост. Журито е съставено от водещи експерти в различните области на образованието. Тази година в него имаше и пловдивско присъствие – доц. д-р Атанаска Тенева, заместник-министър на образованието и науката.

Честито на Меги Качакова – много успехи и в по-нататъшната ѝ работа!

„Пловдивски университет“

Проф. Иванка Съйкова е първият почетен доктор, предложен от ФИСН

На 18 ноември 2013 г. в 6. аудитория се състоя тържествената церемония по връчването на почетния диплом на новоизбрания доктор хонорис кауза на Пловдивския университет проф. д.ик.н. Иванка Димова Съйкова. Удостояването ѝ с високото звание е по предложение на Факултета по икономически и социални науки, като тя е първият почетен доктор, избран по предложение на този факултет. Проф.

Съйкова бе представена пред аудиторията от доц. д-р Анна Велева, ръководител на катедра „Финанси“.

Почетният диплом и почетният знак на Пловдивския университет бяха връчени от ректора проф. д-р Запрян Козлуджов, който също отбеляза големия принос на проф. Съйкова за развитието на ФИСН и статистиката.

Текстът на почетния диплом беше огласен на старобългар-

Проф. Иванка Съйкова

ски от доц. д-р Христина Тончева.

Изразявайки своята благодарност към академичното ръководство на Университета и на ФИСН, проф. Съйкова заяви, че във факултета се работи толкова сериозно, че не би се изненадала, ако първият български Нобелов лауреат излезе точно оттук.

Академичното слово на проф. Съйкова публикуваме отделно.

Проф. д.ик.н. Иванка Димова Съйкова

В Международната година (2013) на статистиката Пловдивският университет „Паисий Хилендарски“ изразява своя дълбок респект към творческия принос за развитието на икономическата наука и научната ерудиция на проф. д.ик.н. Иванка Съйкова.

Академичният състав на Факултета по икономически и социални науки имаше възможност да се докосне и да се възползва от нейния огромен теоретичен капацитет и богат практически опит.

Проф. д.ик.н. Иванка Съйкова е един от първите преподаватели във ФИСН, които формираха образователните стандарти в преподаването на учебната дисциплина „Статистика“. Тя има огромни заслуги за утвърждаване на екипа по статистика, но с нейното научно и методическо ръководство е свързано и академичното развитие на редица преподаватели от ФИСН не само в областта на статистиката.

Проф. д.ик.н. Иванка Съйкова е родена в София. През 1959 г. завършва с отличен успех висшето си образование по специалност „Статистика“ в Университета за национално и световно стопанство. По покана на ръководството на катедра „Статистика“ през 1961 г. Иванка Съйкова печели конкурс за асистент и оттогава до 1999 г. е редовен преподавател по статистика към едноименната катедра в УНСС.

Първата си докторска дисертация на тема „Проблеми при участието на държавата в издръжката на подрастващите поколения“ Съйкова защитава през 1970 г.

Вторият дисертационен труд (за присъждане на научната степен д.ик.н.) е защитен през 1980 г. Той е посветен на методологическите проблеми на ротационната извадка за изследване на домакинските бюджети.

Наред с тези научни постижения израства и като много добър преподавател. През 1971 г. заема академичната длъжност доцент по статистика, а през 1983 г. става професор към същата катедра.

Проф. Съйкова е специализирала в престижни университети, сред които са London School of Economics във Великобритания и Университетът в Краков, Полша.

Проф. Съйкова е била научен ръководител на български и чуждестранни докторанти. Участвала е в реализирането на множество научноизследователски проекти като ръководител и член на изследователски колективи. Сред по-важните от тях са национални и регионални емпирични изследвания на БАН, НСИ, Министерството на образованието, Министерството на труда и социалната политика. Автор и съавтор е на над 130 научни публикации. Повече от 30 години проф. Съйкова е член на редколегиата на сп. „Статистика“.

В областта на статистиката и социологията тя разработва учебни програми по редица университетски курсове, с които оставя дълбоки следи у своите студенти, напомнящи за един последователен учен, търсещ нови пътища за разгръщане на научното познание.

Проф. д.ик.н. Иванка Съйкова е уважаван гост – професор и изнася лекции в редица чуждестранни университети – Икономическия университет в Олборг (Дания), университетите в Делхи и Калкута (Индия) и др. Има множество участия в международни научни форуми – научни конференции, конгреси и семинари в Залцбург, Торонто, Берлин, Берген, Прага, Варшава и Краков.

В своята дългогодишна преподавателска и изследователска дейност проф. д.ик.н. Иванка Съйкова развива редица нови идеи и виждания в методологията и методиката на статистическите и социологическите изследвания на теоретично и емпирично равнище.

В многобройните си научни трудове и лекционни курсове проф. Съйкова поставя началото на приложението на статистическите методи в различни научни области.

Доц. д-р Анна Велева

ПОЗДРАВЛЕНИЕ

Уважаема проф. д.ик.н. Съйкова,

Аз няма да говоря от името на нашата общност, защото своето отношение към Вас ние изразихме категорично с единодушното предложение на Факултетния съвет на ФИСН и с единодушното решение на Академичния съвет на ПУ „Паисий Хилендарски“.

С връчването на почетното звание „доктор хонорис кауза“ ние поднасяме своето признание за Вашия принос в развитието на статистическата наука и за утвърждаването на Факултета, и то в символната 2013 г. – Международната година на Статистиката.

В този прекрасен момент искам да се обърна към Вас, като говоря от собственото си име, защото:

За мен Вие сте едно от големите имена на икономическата наука, с авторитет и признание не само в националната академична общност.

Вие сте един от скромните архитекти и строители, но със значим принос за развитието на икономическата наука и висшето образование в България. Зад Вашето име стоят стотици научни публикации, посветени на статистиката и нейната роля в изследването на сложните връзки и факторни зависимости в икономиката. С Вашето име е свързан професионалният свят на „армия“ от икономисти, ваши възпитаници, продължили и продължаващи Вашето дело.

Вие сте човек, чието име трябва да се пише само с главни букви. Респектираща е Вашата възискателност, възхитителна е Вашата всеотдайност и щедрост, с които дарявате със знания и съвети студенти, докторанти, колеги. Завладяващ е вашият дух на неспирен научен интерес и научно търсене. И днес Вие не пропускате да следите и коментирате най-новите изследвания и книги. Вие не спирате да работите с ум и вдъхновение, за което не само Ви се възхищавам, но Ви и завиждам.

За мен остават като едно запомнящо се преживяване дългите разговори във Вашия дом, посветени на методологията на икономическата наука. А Вие сте един от малкото учени, от които човек може да разбере дълбокия смисъл и значението на епистемологията – науката за знанието.

Проф. д.ик.н. Мария СОТИРОВА

АКАДЕМИЧНО СЛОВО

на проф. д.ик.н. Иванка Съйкова

Уважаеми господин Ректор!

Уважаеми господин Декан на Факултета по икономически и социални науки!

Уважаеми членове на Академичния и Факултетния съвет!

Драги колеги и гости!

Изненадана, трогната и дълбоко признателна съм ви за високата чест да бъда удостоена с една от най-престижните научни титли – доктор хонорис кауза.

Не ми достигат думи за изразя чувствата, които ме вълнуват в този тържествен момент. Затова ви казвам просто – благодаря на всички ви от цялото си сърце!

1. Факултетът по икономически и социални науки бе създаден не много отдавна. Тръгвайки почти от нулата, той постигна забележителни успехи. Тук израснаха прекрасни преподаватели (професори, доценти, асистенти), които подготвят младите специалисти – бакалаври, магистри, докторанти. И развиват активна изследователска дейност, резултатите от която не остават незабелязани. Пожелавам на членовете на колектива много такива и други престижни награди. Лично аз не бих била изненадана, ако първият българин – лауреат на Нобелова награда, се появи тъкмо в този факултет.

2. 2013 година е Международна година на статистиката. Позволете ми по този повод да кажа няколко думи за българската статистическа школа. Известно е, че в нея са творили такива бележити учени като академик Ив. Стефанов, професорите Мишайков, Тотев, Цонев, Сугарев, Станев и други. Липсва време да описвам в детайли постиженията на тази школа, затова ще спра вниманието ви само върху няколко научни събития с международен отзвук.

✓ През 1926 г. под ръководството на руския статистик О. Андерсон у нас се провежда изследване на селското стопанство, основано на представителна извадка. За времето си това е била много смела крачка и новост, пълна с евристични заряди. Дотогава представителните извадки в социално-икономическата област са били непознати. Днес те са обичайна практика. Само за сравнение ще отбележа, че американските статистики я забелязват едва през 1956 г. и заимстват доста от нейните методологически решения.

✓ Българската статистическа мисъл присъства и в големия спор за обекта и предмета на статистиката. Нашето виждане е, че статистиката е наука за проектиране, организация и реализиране на изследвания на масови явления, разглеждани като нещо цяло, като съвкупности. На тази основа проф. В. Цонев разви оригиналните си идеи за специфичната статистическа философия и логика. Спорът продължава, но аз съм убедена, че идеите му ще залегнат във фундамента на статистическата наука.

✓ Преди около три десетилетия у нас се появи идеята, че по самата си същност статистическото изследване е (и трябва да се развива като) специфичен процес на познанието. Върху тази концепция бяха конструирани модели за същността и етапите на статистическото изследване. Някои от тях вече се прилагат в практиката. Пак за сравнение ще отбележа, че 20 години по-късно (2008 г.) ЕВРОСТАТ лансира друг модел за тези етапи върху основата на бизнес процесите. Важното в случая е, че идеята получи международно признание и се развива успешно.

✓ И последно – днес мениджмънтът не е удовлетворен от информационното осигуряване (включително и статистическото). Сигурно има защо, въпреки колосалния напредък на информационните технологии. Според П. Дракър предстои четвърта информационна революция¹. Тя е свързана с радикална смяна

на концепциите, върху които са изградени статистическите и други информационни системи, които днес не отчитат достатъчно потребностите на управлението на всички нива. Нуждаем се не от каква да е промяна, а от революционна. А тя не може да бъде постигната успешно само от статистици и информатици. Изисква се активното участие на експертите преди всичко от социалните и икономическите науки. Нека им пожелаем успех!

3. Преминавам към академичното слово по същество. Много мислих какво да споделя с вас и реших да говоря за резултатите от научните изследвания, т.е. за производството на новото знание.

Новото знание? То е една необятна вселена, която има множество аспекти, измерения и проблеми. От тази безбрежна вселена избрах само три въпроса: 1) Удовлетворени ли сме от резултатите, или напротив?; 2) Какви са причините? и 3) Оттук нататък накъде?

3.1. Удовлетворени ли сме наистина?

Признавам, че от емпиричните научни изследвания получаваме огромен обем нови знания. Но преобладаващата част от тях са фактологически – обем на БВП, нивото на безработица, инфлация, доходи, печалби, къде сме ние и т.н. Без съмнение фактологическите знания са нужни на обществото. Но още големият испански писател Мигел де Сервантес е казал: „Фактите са врагове на истината“, за да ни напомня, че и от верни факти могат да се родят неверни твърдения и заблуди.

А освен това днешните общества отчаяно се нуждаят (може би в по-голяма степен) и от друг тип нови знания. Нуждаем се от нови знания за закономерностите и механизмите, които управляват социалния свят; от по-ефективни методологически решения. От оценки на влиянието на различните фактори; на състоянието, промените и проблемите; на реалните (а не само декларираните) ефекти от провеждане на управленски политики и програми; на рисковете и опасностите, които грозят обществата, как да се справяме с тях и още много други. Трябва да признаем, че новите знания за всичко това са твърде оскъдни, нерядко липсват изобщо. Затова на въпроса удовлетворени ли сме отговорът по социологически е: по-скоро не, отколкото да.

3.2. Причините?

Оставям настрана свързаните с интересите, политиките и идеологиите, макар че те никак не са за пренебрегване. Но къде да търсим останалите?

✓ Може би не ни достига нужната информация?

✓ Има я, но в нея липсват евристични заряди, за да откриваме нови знания?

✓ Може би познавателната мощ на методите, с които оперираме, е много малка и те са слабо продуктивни?

✓ Или не достигат реални стимули, които да мотивират изследователите?

Сигурно от изброеното по малко нещо присъства тук. Но главната причина трябва да търсим другаде. Тя е в недостига на знания и умения за иновативно (евристично) мислене и поведение. Бързам да добавя, че в това твърдение няма и най-малък намек за ерудицията на изследователите. Напротив, искрено съм убедена, че опитните изследователи притежават огромен обем от знания в собствената си област. Тук не става дума за онова, на което ни учи образователната система, а за липсата на специфични знания и умения за иновативно мислене, на които образователната система засега все още не ни учи – тези, от които новите знания се раждат много по-често. А те почиват на принципи и логика, много различни от традиционните.

Кои са аргументите за тази оскъдица? Те са доста, но тук ще си позволя да приведа само три.

¹ Първите три са появата на писмеността, книгопечатането и компютърната техника.

➔ От стр. 5

Първо, все още битова убеждението, че появата на новости в науката непременно изискват много висок интелект, че евристичното мислене е генетично обусловено, което надарените могат, а останалите – не. Науката днес убедително доказва, че това убеждение не е нищо повече от един опасен мит, който е много далеч от истината. Има много научни и практически доказателства, че иновативното мислене е достъпно за всеки нормално функциониращ ум. Един от най-големите визионери на 21-ви век – Е. де Боно, дори твърди, че иновативното мислене може да се привнесе отвън. И че то дотолкова се поддава на овладяване и прилагане, че ако човек пожелае, може да направи от новаторството своя професия. И то важи за всяка възможна област на живота. Изобретател и откривател по професия? Звучи фантастично, нали? Но не е фантастика. Много са фактите от практиката, потвърждаващи тази теза. Нека ми бъде позволено да приведа само няколко от тях: 1) Фирмата „Тойота“ получава от работещите в нея средногодишно на лице по около 330 идеи и предложения за иновации в дейността на фирмата (съпоставете това число с 365 дни в годината!); 2) Около 27% от експорта на Холандия е свързан пряко или косвено с нови интелектуални продукти; 3) В Израел има създадена фирма, чийто предмет на дейност е производство и продажба на идеи и предложения за иновации в най-различни области; 4) И за капак – в литературата се съобщава, че специално подготвени групи в един сеанс само за половин ден изказали 20 000 идеи и предложения за иновации в металургичната промишленост на САЩ. За какво говорят тези факти? Те свидетелстват, че е настъпила невероятна революция, засягаща достъпа на човека до евристичното мислене и поведение.

С това се обяснява и на това се надява и европейската стратегия за приоритетно развитие на научните изследвания и за разгръщане на „широко базирани иновации“ във всички области. Но тази задача е толкова мащабна, че предполага

АКАДЕМИЧНО СЛОВО...

Момент от тържествената церемония. Отдясно наляво: проф. Иванка Съйкова, проф. Запрян Козлуджов и проф. Иван Иванов

сериозни грижи за повишаване на иновативния капацитет на човешкия капитал. Под това разбирам повишени знания и умения за успешно производство на нови знания, обогатяващи науката и обосноваващи предложения за полезни иновации в практиката.

Второ, съществува дълбоко вкоренено убеждение, че новостите идват по пътя на традиционния анализ, стига той да е достатъчно задълбочен, а изследователят – много ерудиран. Истината се оказва друга – по пътя на познатия анализ рядко се появяват нови знания. Новите идеи, хрумвания, догадки, предположения и нови концепции трябва да се внасят отвън. Анализът е безценен по-нататък за изследване, доказване и развиване или отхвърляне на идеята. Изводът е, че ако на изследователя липсва нов поглед върху обекта на фокус, познатият ни анализ е безсилен да направи нещо за появата на ново знание. Това е нещо, което не зависи нито от дълбочината на анализа, нито от използваните инструменти, нито дори от ерудицията или амбициите и волята на изследователя. Иновативното мислене е предназначено да осигурява нови идеи.

Трето, иновативното мислене се подчинява на своя спе-

цифична логика. А тя е принципно различна от познатата ни традиционна логика. Касае се за овладяване и прилагане на специфичната технология на евристичното мислене. До неотдавна тази технология беше непозната за науката. Малко се знаеше за нейните принципи и подходи. Слабо развити бяха и техниките (методи и инструменти), насочени към повишаване на иновативния капацитет на личността.

Днес нещата са коренно променени. Открити са много от елементите на тази специална логика. Разкрити са и принципите на евристичното мислене (какво пречи и какво помага за раждане на новите знания). Развити са много методи и инструменти за целта. В литературата се срещат над 600 броя. С една дума, в основни линии фундаментът на технологията на иновативното мислене е вече изграден. Създадени са много и успешно работещи школи в тази област.

След всичко казано, приведените по-горе изумителни примери едва ли ви звучат неправдоподобно и фантастично. На този фон не е трудно да осъзнаем реално какви великолепни възможности пропускаме за получаване на нови полезни знания за инова-

ции, ако не направим усилия да наваксаме пропуснатото.

3.3. Оттук нататък – накъде?

✓ Днес у нас тази технология е слабо позната и рядко се използва. Без нейното овладяване и прилагане, т.е. без да повишим иновативния капацитет на хората, трудно можем да се надяваме на повишена продуктивност не само в изследователската работа, но и във всяка друга дейност.

✓ Убедена съм, че търсенето на нови знания може да стане далеч по-продуктивно с прилагане на логиката и технологията на иновативното мислене и поведение в аналитичната работа.

✓ За съжаление, българската образователна система още не предлага такива образователни програми (освен може би нещо по изключение). Днес там липсва стратегия, политика и програми за действие в това отношение. И то на фона на многото добри практики в чужбина. Човек просто недоумява защо у нас толкова бавно и трудно си пробива път идеята за това обучение.

✓ Сериозни длъжности в това отношение са образователната система с нейните структури. Длъжник остава и бизнесът, който в противоречие със собствените си интереси (за по-висока конкурентоспособност) не проявява осезаема активност, освен може би с някое изключение. Длъжник е и държавното управление, на което липсва стратегия и политика в това отношение. Не се предлагат и нужните ресурси.

✓ Ако не се основават на сериозни грижи за повишаване на иновативния капацитет на изследователите, очакванията за повече нови научни знания и за обосноваване полезни иновации в практиката трудно ще се случат. Мисля, че перспективата е ясна. И ако не можем да преодолеем инерцията на МОН, може би не е лоша идеята да опитаме отдолу – от катедрите и факултетите на Пловдивския университет. Инвестициите не са много, а ползата от тях е огромна. И кой знае, може би тъкмо технологията на иновативното мислене ще помогне да се реализира желанието – български лауреат на Нобелова награда да се появи в този университет.

Благодаря ви от сърце!

Международен семинар и премиера на нова книга, посветена на статистиката

Доц. д-р Люба ПОПОВА, доц. д-р Дойчин БОЯДЖИЕВ

Научен семинар „Нови перспективи в преподаването на статистика в областта на икономическите и социалните науки“, организиран от ФИСН и Университета във Флоренция, Италия, се проведе на 9 ноември в Пловдивския университет. Семинарът е част от инициативите, посветени на Международната година на статистиката, чествана през 2013 г., в които участват статистическите общности, потребителите и партньорите в съвременното информационно общество.

Семинарът бе в рамките на проекта „Съвременни изследователски методи и технологии в икономическите и социалните науки“, реализиран по линията на Фонд „Научни изследвания“ в ПУ „Паисий Хилендарски“. В него се включиха икономисти, статистици, социолози, математици и информатици от висши училища и институти в страната и чужбина, а програмата премина в пет научни сесии.

Заключителна част на събитието бе премиерата на монографията на доц. д-р Анна Велева **„Съвкупностният подход в статистиката“**. Гл. ас. д-р Маргарита Русева се справи чудесно като модератор, а доц. д-р Драгомир Генов бе избрал интересен подход при представянето на книгата, като постави следните акценти:

- Студентът не е съд, в който трябва да наливаме непрекъснато някаква течност, а е една психосоматична личност – нещо цялостно, завършено, което притежава вътрешен глас, вътрешна светлина.

- Нашата единствена роля е тази – да му покажем, да го убедим, че този глас го има, че тази светлина я има и че те са вътре в него, и с тази светлина и с този глас той може да просъществува, да изживее живота си сравнително добре и успешно.

- Как бихме могли да постигнем последното? Като направим студента съпричастен не на нашето преподаване, а на *изследването*. Всяко едно наше действие да бъде пропито с разбирането, че студентите са хора като нас и че целият път на изследването – от поставянето на проблемната ситуация, нейното дефиниране и ситуиране, до получаването на резултатите от изследването, техния анализ и интерпретация – е наша съвместна дейност.

- Съчетанието между системния подход, математиката и софтуерните продукти прокарва нови пътища за тяхното приложение в социалните науки.

- На студентите е необходимо да им представим проблемната ситуация, разглеждана като *дефицит на информация*. И когато успеем по някакъв начин да преодолеем този *дефицит*, то ние сме в състояние да решим тази проблемна ситуация, независимо в коя област от нашето всекидневие ще приложим тези знания.

• Според когнитивната психология в хода на човешката еволюция двете полукълба на главния мозък са така устроени, че могат да възприемат различен тип информация и имат различни функции. Когато приложим съвкупностния подход, за да получим едно цялостно знание, чрез което се преодолява *дефицитът на информация*, е необходимо да се използва „мостът между лявото и дясното полукълбо на главния мозък“. Но как се създава „мост между лявото и дясното полукълбо на човека“? Ние използваме като инструмент словото на първо ниво, след това – символите, а на трето ниво – езика на „информационните образи“. Именно езикът на информационните образи позволява да се формират и синхронизират представите и чувствата за *цялост, истинност и сигурност*.

- Истината е вяра в авторитет (като догма); истината е един особен, индивидуален път на познание; истината е една специфична, много тънка тех-

Колеги и приятели уважиха премиерата на новата книга на доц. Анна Велева

нология, чрез която ние придобиваме някаква информация и забележете – без някой друг да ни ръководи, а само нашето съзнание!

- Статистиката е форма на съществуване на света от идеите в нашето съзнание.

Доц. д-р Анна Велева благодари на всички присъстващи на представянето на монографията „Съвкупностният подход в статистиката“. Тя подчерта, че без оказаната ѝ *мощна подкрепа* от гл. ас. д-р Маргарита Русева тази книга не би могла да стане факт. Тя ще бъде полезна за преподаватели, студенти и потребители на статистически знания, които споделят този подход и виждания. Доц. Анна Велева изказа благодарности и към доц. д-р Драгомир Генов за интересното представяне.

С тази книга авторката е изпълнила желанието си да остави на своите студенти – настоящи, бивши и бъдещи, записки, които да им помагат да направят спойката между: 1) *материя* (физика, биология – това, което те са като представители на човешкия род); 2) *знания*, дошли като послания при нас от вековете; 3) *енергия* – духовна енергия, която дава онази светлина, с която човекът може да види напред във времето спрямо текущия момент достатъчно ясно посоката, в която се движи светът в един или друг аспект.

Доц. Велева заяви своята признателност към учителите си от стохастичната общност – проф. Апостол Обретенов, проф. Боян Димитров, доц. Цветан Игнатов и други техни колеги от СУ „Свети Климент Охридски“, които са я учили на теория на вероятностите, на математическата статистика, на случайни процеси – случайно лутане в

пространството и времето. Те са оформили у нея, чрез средствата на формалната логика, представа за вероятностните и статистическите идеи и методи. Познавайки се на тази представа, тя е преподавала в рамките на 25 години във Факултета по математика, информатика и информационни технологии при ПУ „Паисий Хилендарски“ дисциплината „Теория на вероятностите“ и „Математическа статистика“, без да отчита *дефектите* на традицията, използва само формалната логика в преподаването на тази материя.

Благодаря и на представителите на статистическата общност в лицето на проф. Иванка Сыйкова, проф. Божидар Русев, проф. Венец Цонев, проф. Стоян Цветков, проф. Тодор Калоянов и др. от катедра „Статистика и иконометрия“ при УНСС, които са ѝ показали стремеж към подадекватно прилагане на статистическата теория, към по-лесен начин на представяне на материята и т. н. Ползвайки наученото от двете общности, е успяла да изгради и представи в книгата „нещо“, което е нейното виждане.

В последвалата дискусия имаше въпроси и изказвания от проф. Марта Сугарева от ПУ „Паисий Хилендарски“, проф. Тодор Калоянов от УНСС и доц. Леда Минкова от СУ „Свети Климент Охридски“. Проф. Сугарева предложи книгата да бъде преведена на други езици – английски, френски, немски, за да може полезният опит, отразен в нея, да получи международен отзвук.

Според проф. Тодор Калоянов „Съвкупностният подход в статистиката“ е една *огромна провокация* между двете общности – стохастичната и статистическата.

Мария Стефанова – първата жена медицински физик в България

Василка и Славик Табакови

Мария Стефанова (по баща Грозданова) е родена на 8 декември 1922 г. в Пазарджик. Баща ѝ, Филип Грозданов, е адвокат от Пазарджик, а родът на майка ѝ, Екатерина Ламбрева, е от самоковското село Доспей, родственици на зограф Христо Димитров (бащата на Димитър и Захари Зограф). Екатерина е една от първите българки, завършили математика в Софийския университет, което по-късно вдъхновява Мария да следва физика.

През 1926 г. семейството се премества в Пловдив и живее в Стария град – в къщата с куличката (сега над Антична театър), където протича детството на Мария и сестрите ѝ Катя и Юлиана. Майка им Екатерина е учителка в Първа девическа гимназия в Стария град, където учи и Мария.

След завършване на гимназията Мария записва физика в Софийския университет. Тук един от асистентите е Виктор Врански, който я насочва към изследвания в областта на радиацията и медицинската физика. Мария завършва с отличие през 1945 г. и на следващата година е назначена за асистент към новосъздадената Катедра по медицинска физика към новия Медицински факултет на Пловдивския университет (ръководител на катедрата, създадена заедно с факултета през 1945 г., е доц. Н. Карабашев). През учебната 1946 – 1947 г. се създава Катедрата по медицинска физика към софийския Медицински факултет и Карабашев се премества в София, а в Пловдив идва Виктор Врански, с когото Мария започва да прави научни изследвания върху радиоактивните измервания на ниски активности. Дватамата създават и студентски научен кръжок по медицинска физика, който тя ръководи дълги години след

това. Научните разработки на Мария през следващите години са както с пряка приложна насоченост, така и с важен теоретичен принос. Тук могат да се изброят нейните трудове върху електропроводимостта на биологични течности (майчино мляко, урина, ликвор); радиоактивни измервания на вкиселост в България и на минералните извори във Велинград, изследвания върху влиянието на начина на обработката на медицински билки върху техните свойства, влияние на физическите параметри на електродите върху формата на ЕКГ и др.

В този период Мария създава семейство – съпругът ѝ Стефан Стефанов е юрист. Двамата имат една дъщеря – Василка (Ася), която също се насочва към медицинската физика и техника.

Паралелно с научните си изследвания Мария се включва активно и в преподавателската дейност на катедрата, като поема да чете избрани лекции, а впоследствие става и основен лектор в катедрата. Постиганията на Мария са признати, като през 1960 г. тя е повишена в старши асистент, а на следващата година (1961) и в главен асистент. По политически причини нейното израстване в служебната йерархия не продължава по-нагоре (тя е административ-

Мария Стефанова

но възпрана да участва в обявените конкурси за доцент и ръководител на катедрата през 60-те години). Тези трудности обаче не спират нейния стремеж към професионално научно-творческо усъвършенстване и тя разширява кръга на научните си изследвания в областта на молекулярната биофизика. През 60-те години Мария Стефанова прави изследвания върху вискозитета на протоплазмата, както и поредица от проучвания върху качеството и радиоактивността на въздуха в Пловдив и региона, което е едно от първите екологични изследвания от този тип у нас. Нейни публикации излизат на български, английски и руски език.

Мария има силен естетически усет, който като хоби проявява в рисуване, а професионално – в дейното участие и развитие на медицинската фотографска лаборатория към катедрата. През 1968 г. Мария е изпратена на специализация в Agfa-ORWO лабораториите в

Лайпциг – ГДР, и се връща с богат опит в цветната фотография, който се използва във вече отделената се като самостоятелно звено медицинска фотолаборатория.

От 1965 г. до пенсиониране то си през 1983 г. Мария Стефанова е основен лектор и екзаминатор по медицинска физика на студентите по медицина и стоматология в Медицинския институт в Пловдив, въпреки че не е хабилитирано лице. Тя е основен автор и съавтор в няколко ръководства за лабораторни упражнения и учебник по медицинска физика за студентите по медицина, стоматология и фармация. Активно подкрепя и напътства младите кадри в професията. Задълбочените лекции на Мария Стефанова, принципният ѝ начин на изпитване и цялостното професионално поведение се помнят и споменават с уважение от нейните колеги и хиляди студенти по медицина, които са завършили пловдивския Висш медицински институт.

➔ **От стр. 7**

Той определи доц. Велева като сложен човек, защото изкусно е представила философията на статистиката като начин на познание на света. Цялата диалектика между търсенето на различията и сходствата и обратно – как те се обогатяват и вървят заедно, го има в книгата.

Доц. Леда Минкова сподели, че е свидетел на многото трудности, преодолявани от доц. Велева по пътя към постигане на този завършек – представянето на един философ-

Международен семинар и...

ски поглед към познанието на света. Доц. Цветан Игнатов също адмира изданието и поздрави авторката.

Книгата на доц. Велева е предназначена за студентите от всички специалности, които се нуждаят от статистико-вероятностни знания. Изключителната роля на статистиката като наука и практически инструментариум изисква и съответна образователна технология. По своята същност предлаганата в книгата технология и специализиран

софтуерен продукт водят до разбиране на статистико-вероятностните понятия и методи при обучението. Осигурява се възможност на обучаваните да придобият достатъчен опит за формиране на представи за истината в проблемна ситуация, за опериране с тази истина с цел разкриване на статистико-вероятностни идеи и тяхното практическо приложение. Това е дълбокото убеждение на авторката, когато е прилагала тази технология и подход в своята дълго-

годишна преподавателска дейност, търсейки обратна връзка с обучаваните, и е оформила тези си разбирания в един много качествен научен труд.

Тъй като нашият свят става все по-количествен и фокусиран върху данни, статистически изследвания, статистическа грамотност, то посветеността на доц. Велева да подпомогне „разбирането и усвояването на стратегически и тактически правила за по-резултатно действие в сложна ситуация“ е много обоснована и научно мотивирана цел на това академично издание.

Трета национална студентска научна сесия по физика и инженерни технологии

Ас. Анелия ДАКОВА

Студентският съвет и Факултетът по физика и инженерни технологии към Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ съвместно с фондация „Еврика“ организираха третото издание на Националната студентска научна сесия, която се проведе в периода 11 – 13 декември 2013 година в зала „Компас“ на Ректората.

В програмата на конференцията бяха включени презентации и изложение на продукти и рекламни материали на едни от водещите фирми в България в областта на физиката и инженерните технологии. Присъстваха също така и различни научни и студентски организации. Представителите на фирмите запознаха младите бъдещи специалисти с възможностите за реализация и професионално развитие в сферите на дейност на техните фирми. Всеки един от участниците имаше възможност лично да поговори с тях по време на научното изложение в информационния център на Университета. Гости на мероприятиято бяха: Офисът за технологичен трансфер към ПУ „Паисий Хилендарски“, ОПТИКС АД, ФИЛКАБ АД, КЦМ АД, „ОМЕГА СТ“ ООД, ВИА СТИЛ ООД, АДРОН 2000, „ХЕРИКС“ ООД, Sofia University OSA Student Chapter и Интеграл.

През втория ден на конференцията се проведе както устно,

така и постерно представяне на доклади, чиито автори и съавтори са студенти и докторанти по физика или инженерни технологии във висшите училища в страната и Българската академия на науките. Имаше участници не само от Пловдивския университет, но и от ТУ – София – филиал Пловдив, ТУ – Габрово, ХТМУ, БАН, НВУ, СУ, УХТ и други. По време на една от кафе паузите конференцията посети ректорът на Университета проф. д-р Запрян Козлуджов и президентът на Република България Росен Плевнелиев, който поздрави участниците за високите научни постижения, които представят.

В последния ден на конференцията се проведе студентски и ученически конкурс за научен проект „Еврика“, който даде възможност на участниците да представят по забавен и атрактивен начин свои иновативни идеи или научноизследователски проекти, по които работят в екип или самостоя-

Организаторите на научната сесия

телно. Гости на мероприятиято бяха ученици от училища в Пловдив, Трявна и Царацово.

По време на конференцията се проведе и фотоизложбата „Физиката в света около нас“, която бе предназначена за студенти и ученици, правещи първите си стъпки в областта на природните науки. Фотоконкурсът даде поле за изява на младите участници, където всеки от тях прояви въображение и креативност, представяйки света на физиката през своите очи. Студентите и учениците са снимали физични явления, наблюдавани в природата и в ежедневието ни. Всяка снимка

е придружена от кратко описание на заснетия феномен. Фотографиите на участниците бяха качени на facebook страницата Фотоконкурс „Физиката в света около нас“, а част от тях бяха разпечатани и поставени на табла на партера на Ректората.

Преди закриването на конференцията в петък деканът на ФИТ проф. д.ф.н. Тинко Ефтимов награди най-изявените студенти в научната сесия. Доц. д-р Христо Христов пък връчи медали и сертификати на победителите във фотоконкурса. Проф. д-р Драгия Иванов отличи най-добрите студентски и ученически научни проекти.

Победители в конкурса „Най-добра презентация“:

I място: Владимир Божилков – докторант в СУ, с тема: „Optical Polarimetry of Blazar-type AGN OJ287“;

II място: Павлина Кънчева – докторант в ХФ на ПУ, с тема: „С2 Сравнително изследване на реакционните пътища на възбудените състояния на деформационните механизми на цитозина и 2,4-диаминопиримидина“;

III място: Христо Шишков – студент във ФИТ на ПУ, с тема: „Използване на технологията „добавена реалност“ с мобилни устройства в обучението по астрономия“.

Награда за най-добър постер:

Станимир Кисъев – докторант в СУ, с тема: „Ядрено-структурни изследвания с детектори от LaBr3:Ce“.

Награда на Декана за отлично представяне:

Диньо Костов – студент в ТУ – София – филиал Пловдив, с тема: „Изследване на асинхронни машини с matlab“.

Факултетът по физика и инженерни технологии връчи Наградата на Декана за цялостно представяне на Националния военен университет „Васил Левски“ с участници: Стелян Стоянов, Костадин Недев и Симеон Георгиев.

Победители в конкурса за научен проект „Еврика“:

– Ученици:

Запрян Донеф, Нина Мерджанова, Велислав Велчев, Иван Георгиев, Красимир Палийски, Румяна Караиванова, Цветан Калпаков от СОУ „Св. Патриарх Евтимий“, Пловдив, с тема на проекта:

„Визуализиране на процесите за получаване и контрол на полимерни короноелектрети“.

– Студенти:

Гергана Браджева, студентка във ФИТ на ПУ, Георги Елинчев и Асен Кадир от Професионалната гимназия по електротехника и електроника, Пловдив, с тема на проекта: „Човекът, радиацията и жизнената среда“.

Наградата на Декана за най-млад участник в конкурса за научни проекти „Еврика“ бе връчена на Лъчезар Димитров, ученик от ОУ „Душо Хаджидеков“, Пловдив.

Победители във фотоконкурса „Физиката в света около нас“:

– Ученици:

I място: „Опит с лъжица и вода“ – Даниел Ряпов, ученик от ОУ „Дядо Иван Арабаджията“, с. Царацово;

II място: „Слънчево излъчване“ – Габриела Дамянова, ученичка от ОУ „Дядо Иван Арабаджията“, с. Царацово;

III място: „Зелена енергия“ – Лъчезар Димитров, ученик от ОУ „Душо Хаджидеков“, Пловдив.

– Студенти:

I място: „Да погледнем светлината отблизо“ – Росица Стойкова, студентка от ХТМУ – София;

II място: „Окото като оптичен уред“ – Весела Стоянова, студентка във ФИТ на ПУ;

III място: „Явления, свързани с лазерното лъчение“ – Никола Божинов и Деян Гидишки, студенти във ФИТ на ПУ.

ВСТЪПИТЕЛНА ЛЕКЦИЯ:

Долината на Струма през

Доц. д-р Георги МИТРЕВ

I. Племена и селища в долината на Струма през архаичната и класическата епоха

Хезиод е първият автор, който споменава Стримон още в зората на архаичната епоха. Същевременно малко по-късно, през VII в. пр. н. е., Архилох пише за хубавите места около течението на Сирус, явно визирайки същата река, в участъка над някогашното ез. Тахино. Това поставя въпроса дали през архаичната епоха името Стримон се свързва с цялото течение на днешната река Струма? В тази ранна епоха гръцките автори познават по-добре единствено зоната около устието на реката, където е било селището Ейоней и общо взето, зоната около планината Пангей. Може да се допусне, че само тази част от реката е отговаряла на името Стримон. Още повече, че тук е било ез. Тахино и реално Стримон се е оттичал от него.

На границата между VI и V в. пр. н. е. по-значими познания за долината на Струма има Хекатей от Милет. Той познавал добре зоната на долното течение на Стримон. Знаел за разположените тук пеони. Давал дори интересни етнографски бележки за тях. Въз основа на сведенията му се правят предположения и за местоположението на някои племена (триспли, дисори, дарсии, датилепти, сатри, сатрокенти и др.) и селища (Галепсос, Фагрет, Айгиалос и др.).

Сведенията на Херодот също почти не излизат извън района на Долна Струма. Но Херодот извършва и пътешествия, и лични наблюдения. В този смисъл бележките му за Долна Струма са съществена крачка напред в опознаването на Югозападна Тракия. В своето пътуване в тази област около 454 – 453 г. Херодот е преминал през пеонския град Сирус (дн. Серес), покрай езерото Прасиада (Бутковско езеро) и близо до планината Орбелос (Беласица). Оттук поема на запад към Македония.

Във връзка с военните действия на Мегабаз, Мардоний и Ксеркс, а също и в контекста на личното преминаване на Херодот той споменава имената и някои данни за голям брой тракийски племена в долното течение на Стримон. Сред тях са: сириопеони, неопли, анонимните пеони около ез. Прасиада и пл. Пангей, добери, агриани, одоманти, дерсеи, сатри, сатрокенти, пиери, едони, бисалти и други. Общата тенденция, която се наблюдава, е едно движение на племената от юг на север, от долното към средното и горното течение на Струма и от долината на Аксий към долината на Стримон. Причините за тези бежански потоци са: първо, действията на персите в края на VI в. и първите две десетилетия на V в. пр. н. е., и второ, военните акции на македоните в контекста на Гръко-персийските войни и след персийското отстъпление. За да се уточнят някои от детайлите в тези събития обаче, е необходимо да се имат предвид и сведенията на Тукидид.

Тукидид разширява съществено кръгозора на древните гърци по отношение на вътрешността на Тракия и в частност относно горното и средното течение на Стримон. Това става на фона на събитията от Пелопонеската война и във връзка с похода на одридския владетел Ситалк срещу македонския Пердика II в началото на 429 г. пр. н. е.

Тукидид знае, че Стримон извира от планината Скомброс, като под това име той има предвид Витоша. След нея Стримон протича през страната на пеонските племена граеи и леи, но тук имало и други пеонски племена. През Софийското поле и надолу по течението на Струма, чак до Влахина и Малешевската планина, Ситалк достигнал планината Керкине. Това била необитаема планина и граница между синтите и неоните. Изглежда приемливо отъждествяването ѝ с Малешевската планина и Огражден. На това място в изложението на Тукидид за първи път в античната историография се споменават синтите и медите. Като граница между тях се очертава Струма. Медите били на изток, а синтите – на запад. По-нататък Тукидид съобщава, че след като преминали Керкине, тракийските войски „стигнали в Добер в Пеоника“. Въпросът за местоположението и статута на Добер също не е решен. Военните действия на Ситалк са повод и за споменаването на независимите тракийски племена паней, одоманти, двои и дерсеи.

Интересни сведения за долината на Стримон и региона се съдържат и в някои съчинения на Аристотел, Псевдоаристотел и Теофраст. Те са свързани преди всичко с флората и фауната, но имат отношение и към проблемите на местната топонимия и етнонимия. Същевременно те маркират и постепенното проникване на елините във вътрешността на Струмската долина и частичното опознаване на района на средното и горното течение. Във връзка с тези све-

Георги Димитров Митрев е роден на 9 септември 1971 г. в гр. Петрич. Завършва висшето си образование във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ през 1994 г., специалност „История“ със специализация по археология. От 1995 г. е редовен асистент в катедра „История“ на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ по дисциплините „Стара история“ и „Тракология“. През 2002 г. защитава докторска дисертация на тема: „Религиозни институции и общество в провинция Македония (148 г. пр. Хр. – 284 г. сл. Хр.)“. Води лекционни курсове във Философско-историческия факултет, Филологическия факултет и филиалите на ПУ в Смолян и Кърджали. Научните му интереси са в областта на старата история, тракологията, историята на древна Македония и религиите през античната епоха.

Предлагаме ви неговата въстъпителна лекция (със съкращения) по случай избирането му за доцент.

дения се повдига въпросът за местоположението на пл. Месапион (Хесайнон). Изглежда приемливо мнението, че това е била днешната Влахина. От Псевдоаристотел по-късните и съвременните автори коментират най-често сведенията за каменните възглища по река Понтос. Преобладава мнението, че това е била р. Струмешница (Струмица), но категорични доказателства няма. Псевдоаристотел е автор и на текст, в който се разказва за съществуването на голям и хубав храм на Дионис в Югозападна Тракия, по-конкретно в областта Крестония. Към настоящия момент локализирането на това прорицалище на Дионис изглежда непосилна задача. Съществен е въпросът дали това прорицалище не е идентично с друго, известно от Аристотел, а именно на лигирите, хипотетично разполагано от Ал. Фол в „Западна и Югозападна Тракия“. По-общо за някои съчинения на Аристотел, Псевдоаристотел и Теофраст може да се каже, че са нова крачка в опознаването на долината на Стримон. Като обективен фактор за фрагментарния и несигурен характер на техните описания може да се изтъкне липсата на значими географски ориентири, каквито са градовете. Едва през елинистическата епоха тук се появяват някои градски центрове, които вече дават една по-сигурна опора в географските описания.

II. Проблеми на топонимията и урбанизацията в Средна Струма през елинистическата и римската епоха

ХЕРАКЛЕЯ СИНТИКА

В землището на с. Рупите, община Петрич, се намира един от най-значимите археологически комплекси в долината на Средна Струма. През 2002 г. стана известна масивна мраморна стела от това място с надпис на латински език. Съдържанието на надписа показва неговия официален характер. Върху мраморната стела е изписано писмо на император Галерий и цезар Максимин Даза от края на 307 и първата половина на 308 г., адресирано до кватуорвирите и декурионите на хераклеийците. В този паметник по категоричен начин се посочва името на селището и неговият статут. Това е *civitas Heracleotarum* – градът на хераклеийците! Така стана известно местоположението на древния град Хераклея Синтика.

Освен по въпроса за името на античното селище при с. Рупите новооткритият надпис съдържа особено ценна информация и за статута на Хераклея. В писмото се споменава, че се предоставят знаците и правото на град за отечеството на хераклеийците. Императорският акт бил продиктуван от присъщата любов на август Галерий и цезар Максимин Даза към държавата; от желанието да нарасне одобрението към новата грижовност и благоволение и от твърдението на местните жители, че в миналото този град на хераклеийците е съществувал.

Това сигурно свидетелство за местоположението на Хераклея Синтика наложи да бъде направен нов прочит на сведенията за античната история и археология на областта на Средна Струма.

Античността. Племена и селища

СКОТУСА И „СВОБОДНИТЕ СКОТУСЕИ“

Античният град Скотуса и общността на скотусеите в долината на Стримон се отразяват в писмените свидетелства рядко. Известни са няколко кратки бележки на Страбон, Плиний Стари, Клавдий Птолемей и в Певтингеровата карта. Един нов епиграфски паметник от Хераклея Синтика даде възможност да насочим вниманието си към скотусеите. Открит е през 2002 г. В превод гласи: „Гай Луций Скотусеец, още и Хераклеец, и Улпия Парамона (поставиха) за сина Гай“. Споменатият Гай Луций носел прякора Скотусеец, но бил известен още и като Хераклеец. Това показва, че той произхождал от Скотуса, но бил свързан и с Хераклея. Може да се приеме дори, че се бил установил трайно в последната, след като именно тук се намират епитафията и гробът на неговия син.

Анализът на историческите свидетелства показва, че Скотуса е била разположена в близост със Стримон, в източна посока. Новият момент в случая се свързва с локализацията на Хераклея Синтика при с. Рупите. Известните от Певтингеровата карта 4 римски мили, или около 6 км, между двете селища трябва да се прибавят в източна и югоизточна посока. Всичко това дава достатъчно основания, за да се предложи хипотезата, че територията на античната Скотуса е била в зоната на вливането на р. Пиринска Бистрица и р. Мелнишка в р. Струма. Тук е локализиран отдавна значим античен център при селата Горно Спанчово – Враня – Катунци. Все пак, ако дословно се следва информацията в Певтингеровата карта, ще трябва да се отбележи, че най-добре на посоченото разстояние отговаря античното селище при с. Враня.

ДЕСУДАБА – АЛЕКСАНДРОПОЛИС (АЛЕКСАНДРИЯ ТРАКИЙСКА) – ПАРОЙКОПОЛИС – ПАРТИКОПОЛИС

В близката околност на север от Хераклея Синтика и Скотуса, при днешния Сандански, се разполага най-значимият център от римската епоха в Средна Струма. Все още няма категорично свидетелство как се е наричал този град през античната епоха. Сред предположенията са: Десудаба, Александрополис, Паройкополис, Партикополис, Гареск, Запапа, Хадрианополис, Сале, Нейне и Филипополис.

Хипотезата за разполагането на Десудаба в района на старото с. Св. Врач, днес град Сандански, е на Т.-Алф. Десдеви дьо Дезър. Тази локализация се основава на едно сведение у Тит Ливий, особено точно в разстоянието от р. Вардар до този град в областта Медика – 75 римски мили (111 км). Това разстояние отговаря напълно на сегашното местоположение на Сандански. То дава основания да се подкрепи, че Десудаба на медите е била на това място или в близката околност. В наше време са налице и категорични доказателства за съществуването на старо тракийско селище тук още от късната бронзова епоха.

Според Д. Дечев при днешния Сандански са руините на древния град Александрополис – първата македонска колония в земите на медите. Тя се споменава на фона на въстанието на медите от 340 г. пр.н.е., което било бързо потушено от престолонаследника Александър III. Сведението позволява да се формулира предположението, че всъщност Александър завладял укрепената Десудаба и след като прогонил местното население и заселил колонисти, я преименувал в Александрополис. Но това явно е краткотрайно положение. След смъртта на Александър III през 323 г. пр.н.е. македоните губят контрола над този район.

Хипотезата за разполагането на Паройкополис/Партикополис при Сандански е на Ж. и Л. Робер. Впоследствие я доразвиват, в смисъл, че Партикополис е наследил Александрополис. В. Попова обръща внимание на възможността основаването да е по-скоро едно преименуване на вече съществуващ стар тракийски град. Според мен това изглежда напълно възможно, а древният тракийски град би могъл да е Десудаба. Прегледът на предположенията за името на античния Сандански и на мненията „за“ и „против“ разполагането на Паройкополис/Партикополис на това място показва, че няма съществени основания против тази хипотеза. Останалите предположения за името на Сандански, според мен са неоснователни и това се подкрепя от самите анализи на изворите.

ТРИСТОЛОС: ПЕТРА, НЕЙНЕ, СКИАМЕ?

От Клавдий Птолемей е известно, че през II в. от н.е. в географската област Синтика съществувал и един град Тристолос. Споменава се заедно с Хераклея Синтика и Паройкополис. На тази основа в картите от ново време (XVI – XVIII в.) Тристолос, Паройкополис, Хераклея, а дори и Скотуса се представят в почти права линия и един до друг. Въпросните картографски материали обаче са недостатъчни, за да се определи само чрез тях едно категорично местоположение на Тристолос по р. Струма или по р. Струмешница. В съвременната историография присъства идеята, че това всъщност е едно обединение на три села. Наличните данни позволяват да се формулира хипотезата, че Тристолос е бил разположен на север от днешния Сандански. Тук са известни старините при селата Илинденци и Д. Градешница, сред които има надписи, в които се споменават имената на три селища или свързани с тях лица: Петра, Скиаме и Нейне. Освен това е запазен и препис на текст, съдържащ показателния в случая термин симполитай (съграждани). Споменаването на Тристолос обаче единствено от Клавдий Птолемей подсказва, че този град е съществувал за кратко само около първата половина на II в.

ПЕТРА

Петра е античен град в земите на медите, който се споменава от Тит Ливий във връзка с военните маневри на македонския цар Филип V през 181 г. пр.н.е. Трудно е единствено чрез това описание да се установи къде точно е била разположена тракийската Петра. Единственият епиграфски паметник, който е в някаква връзка с нея, е открит преди доста години в землището на с. Илинденци, община Струмяни. В него се споменава едно лице, родом от Петра. При липсата на други епиграфски свидетелства този надпис се оказва единствената податка за местоположението на селището. Според мен то се намира сравнително наблизо, ако се следва идеята, че през римската епоха в този район е съществувало едно административно обединение на три селища – Тристолос, и това са били Петра, Скиаме и Нейне. Досега никой не е обърнал внимание, че описанието на Петра отговаря много добре на местоположението на самото с. Илинденци, в близост с пл. Пирин. И до днес извисяващите се тук седем скалисти хълма впечатляват и придават особен магнетизъм на местността. Особено съществено е и сведението, че в миналото акрополът на хълма Костенурката е бил известен и като „Град Каяси“ („Град Скала“) или на гръцки – „Град Петра“.

СКИАМЕ

Единственото свидетелство за Скиаме е паметник, открит в м. Хилядница, между с. Илинденци и с. Д. Градешница. В надписа се казва: „Гай Юлий Максим посвети дар на господаря Дионис в Скиаме“. Според някои Скиаме е име на местност, а според други – на селище. Теренните проучвания показват, че тук е имало голям некропол. Явно трябва да се приеме, че това е бил некрополът на Скиаме. Самото селище съгласно с античните традиции трябва да се търси в източна посока спрямо некропола. Тук е м. Щавенска скала. Това според мен трябва да е било селището Скиаме, което не е надхвърляло мащабите на едно село.

НЕЙНЕ

Името Нейне става известно след няколко публикации на В. Герасимова-Томова и Б. Сандански. Свързва се с епиграфски паметник, открит между местностите Рукалото и Хилядница, при селата Илинденци и Д. Градешница. Това е строителен надпис, в който се съобщава, че „нейненските жители“ построили храм на боговете Август, Изид и Серапис. В по-късната литература, срещу свързването на името Нейне с разположения тук археологически комплекс няма почти никакви възражения. Същевременно доста спорна се оказва идеята, че това е било град. Тук не се откриват характерните за градска среда архитектурни и благоустройствени структури и съоръжения.

Проучването на долината на Струма следва да продължи, предвид немалкото нерешени проблеми и все още големия брой антични селища с нелокализирано местоположение.

Календарът – икона на времето?

(За „стария“ и „новия“ стил – *pro et contra*)

Доц. д-р Николай НЕЙЧЕВ

Проблемът за календара е един от най-важните за християнския свят, той предизвиква спор, продължаващ вече стотици години. Ето накратко неговата история.

Още Платон (Тимей 37d) разбира времето като „вечен образ“, т. е. като подвижна „икона“ (εἰκών) на вечността. Християнството освети календара като ИКОНА НА ВРЕМЕТО. Канонизацията на времето е свързана с юлианския календар, който е създаден от александрийски учени начело с математика и астроном Соизиген по нареждане на император Юлий Цезар (100 – 44 г.), чието име календарът носи. Въведен е от 1 януари 46 г. (преди Р. Х.) – така 1 януари се приема за начало на годината. Юлианският календар е усъвършенствана модификация на египетския слънчев календар.

Но за нуждите на християнската Църква – най-вече за точното определяне на Пасхата (Възкресение Христово) – се налага **съгласуването** на слънчевия юлиански с еврейския лунен календар. С предизвикателството блестящо се справят учените християни от Александрийската църква (създали между 284 и 322 г. т. нар. *александрийска пасхалия*) – те сътворили всъщност това, което е *християнският юлиански календар*. Тяхното дело е съобразено с църковното предание, което гласи, че Възкресение трябва да се празнува при спазването на четири условия: 1) този празник да бъде след пролетното равноденствие; 2) след пълнолунието подир равноденствието; 3) в първия неделен ден след пролетното равноденствие и това пълнолуние; 4) след еврейската Пасха и в никакъв случай да не я изпреварва или да не съвпада с нея. Юдейската Пасха се празнува от залез слънце на 14 нисан до залез слънце на 21 нисан (*нисан* е първият месец по лунния юдейски календар, който съответно е „плаващ“ по отношение на юлианския слънчев календар и *съвпада* с месец *март* или *април*). Това решение за празнуването на Пасха *не в един и същи ден с юдеите* е взето от Св. Отци още на Първия вселенски събор в Никея (325 г.), което се потвърждава от *Посланието на император Константин до епископите, непристъпвали на събора*, където се казва: „неприлично е да се празнува този свят празник по навика на юдеите, тъй като Спасителят ни показва друг път“. Същото се потвърждава и от 7-ото правило в *Правилата на Св. Апостоли*, забраняващо празнуването на Пасха *заедно с юдеите*: „Ако някой епископ или презвитер, или дякон празнува светия ден

Папа Григорий XIII и неговата була *Inter Gravissimas*

на Пасхата преди пролетното равноденствие с юдеите: да бъде низвергнат от свещенния чин“. За същото се отнася и 1-вото правило на Антиохийския поместен събор (341 г.). В този смисъл към каноническите постановления на Православната църква следва да се добави и 7-ото правило на Втория вселенски събор (387 г.), което пък е сродно с 95-о-то правило на Шестия вселенски (Трулски) събор (680 – 681), които осъждат празнуващите Пасха заедно със саватиани и четиридесетници.

Оттук е разбираем потресът, обхванал целия православен свят, от решението на папа Григорий XIII (1572 – 1585) за въвеждането (с була *Inter Gravissimas* от 1 март) на нова календарна система, известна като *григориански календар* (т. нар. „нов стил“), влязъл в сила от 24 февр. 1582 г. Според папските учени реформата се налагала поради мнението, че с течение на времето юлианската календарна система *изостава* от астрономическата, като до времето на приемането на новия календар (XVI в.) разликата е била 10 дена. Папските учени компенсирали това, като автоматично 4 окт. 1582 г. (четвъртък) да се следва не от 5 окт., а от 15 окт. (петък). Така раз-

ликата между юлианския календар (стар стил) и Григорианския календар (нов стил) през XVIII век става вече 11 дена, за XIX век – 12 дена, а за XX и XXI век е една и съща – 13 дена.

Православният свят е поразен от това механично *прескачане* на дни в богослужбения цикъл, възприемано като *темпорално иконоборчество*, деформиращо иконографското изразяване на времето (подоб-

Kalendarii nuper relictuti pro Festivitatibus S. R. E. suo tempore celebrandis, diviniſque itidem officiis recitandis approbatio, & veteris Kalendarii abolitio.

GREGORIUS PAPA XIII.
SERVUS SERVORUM DEI
Ad perpetuam rei memoriam.

Inter gravissimas Pastoralis officii vestri curas, ea postrema non est, ut quae a Sacro Tridentino Concilio Sedi Apostolicae reservata sunt, illa ad finem optatum, Deo adiutore, perducantur.

§. 1. Sane ejusdem Concilii Patres, cum ad reliquam cogitationem, Breviarium quoque curam adiungerent, tempore tamen exclusi, rem totam ex ipsius Concilii de-

но на западната иконография, превърнала иконата в картина, а в случая – сакралното време в профанно). То не приема такова унищожаване на службите. Но дори не толкова *това* шокира Православната църква, а фактът, че григорианският календар нарушава съкровенията повели на светоотческото предание за празнуването на Възкресение Христово, огласено на всичките седем вселенски събора, защото според *новия стил* християнската Пасха многократно *съвпада* с юдейската (напр. през 1805, 1825, 1853, 1854...1903, 1923, 1927 и мн. др. год.), което е явно потъпкване от страна на Католическата църква на каноническите правила. От друга страна, водена по новия стил, западната църква нееднократно празнува Възкресението *преди* юдейската Пасха (напр. през 1839, 1840, 1842, 1843, 1845, 1849, 1891, 1894, 1921 г. и мн. др. год.), което пък явно противоречи на евангелската история, според която християнската Пасха се е извършвала *след* юдейската (вж. Мат. 28: 1 – 20).

По повод на календарната реформа Православната църква реагира още през 1583 г. В Константинопол е свикан поместен събор, председателстван от

патриарх Йеремия II, който излиза с Постановление (*Сигилион*), отхвърлящо нововъведението на папа Григорий XIII, като за всеки поддържащ го се казва: „да бъде *анатема* – отлъчен от Църквата и събранието на верните“. Анатемата срещу новостилците е препотвърдена и във *Втория Сигилион*, издаден от Вселенския патриарх Кирил V през 1756 г. Така въвеждането на новия стил среща най-сериозна съпротива в Православната църква.

Налагането на григорианския календар (в много от случаите насилно) продължава повече от 300 години. Постепенно по-голямата част от държавите по света го въвеждат в гражданска употреба. През 1829 г. въпросът за необходимостта от календарна реформа се повдига и от учените в Русия, когато специален комитет към Руската академия на науките предлага преминаване към григорианския календар. Предложението е отхвърлено от министерството на просветата, Светия синод и от император Николай I. Отново въпросът за въвеждането на новия стил е повдигнат от Руското астрономическо общество през 1899 – 1900 г., но също безуспешно. Така григорианският календар търпи тотален крах в Русия, най-вече поради мистичния факт, че православната империя все още не е загубила месианското си чувство, че е единственият в света *катехон* (о катэхон – удържащ, задържащ) – тази *задържаща сила*, която се противопоставя на настъпването на *последните антихристички времена* (според думите на ап. Павел: τὸ γὰρ μυστήριον ἡδὲ ἐνεργεῖται τῆς ἀνομιᾶς, μόνον ὁ **κατέχων** ἄρτι ἔως ἐκ μέσου γένηται, т. е. „Тайната на беззаконието вече действа, само че *няма да бъде извършена*, докато се не отдръпне оня, който я *задържа* сега“ (2 Сол. 2: 7)).

Веднага след рухването на империята, през ноември 1917 г., е поставен въпросът за отмяната на юлианския календар и замяната му със „светски“. На 24 ян. 1918 г. Светът на народните комисари на РСФСР издава *Декрет*, според който следва да се направи поправка от 13 денонощия, като идващият 1 февр. 1918 г. се приема като 14 февруари.

20 години от основаването на сдружение „Бохемия клуб“ в България

Докт. Тиха БОНЧЕВА

Юбилеят на сдружение „Бохемия клуб“ бе официално отбелязан на 22 октомври 2013 г. с откриване на изложба с архивни материали и книжни издания в галерия „Алма Матер“, а на следващия ден – 23 октомври, сряда – и с научна конференция в сградата на Чехословашкия клуб.

Академичното сдружение „Бохемия клуб“ е основано на 30 септември 1993 г. от група български бохемисти и чехофили. Основна цел на сдружението, което е първо по рода си, е да развива и утвърждава българското познание за Чехия и чехите. Негови учредители са Янко Бъчваров, Емил Басат, Андрей Богоявленски, Весела Чичовска, Никола Георгиев, Панайот Карагъзов, Людмила Кроужилова, Виолета Мицева, Маргарита Младенова, Иван Павлов, Владимир Пенчев, Румен Спасов, Димитър Стефанов, Величко Тодоров, Йорданка Трифонова, Атанас Звездинов. В годините на своето съществуване клубът е издал над сто художествени и научни книги; между изданията му е списанието Ното

Проф. Иван Куцаров поздравява доц. Янко Бъчваров от името на филологическата колегия на Пловдивския университет

Bohemicus.

Празненствата по случай юбилея на сдружението започнаха с изложба на 22 октомври в галерия „Алма Матер“ в Софийския университет, където се състоя и премиера на нови бохемистични издания. Представен беше юбилейният сборник „Славянските езици отблизо. Сборник в чест на 70-годишнината на доц. Янко Бъчваров“, както и юбилейният брой на списание Ното Bohemicus „20 години „Бохемия клуб“. На събитието присъства-

ха Негово превъзходителство г-н Павел Вацек – извънреден и пълномощен посланик на Република Чехия, заместник-посланикът и завеждащ политическия отдел господин Томаш Хробак, доайенът на българската бохемистика доц. Янко Бъчваров, членове на „Бохемия клуб“ и други гости.

На 23 октомври в София се проведе и научната конференция „20 години Бохемия клуб“, която се състоя в Чехословашкия клуб „Т. Г. Масарик“. Тя бе реализирана

със сътрудничеството на Посолството на Чешката република в България, Чехословашкия клуб „Т. Г. Масарик“, СУ „Св. Климент Охридски“ и Чешкия център. Участие в конференцията взеха утвърдени имена в българската бохемистика, бохемисти и българисти от Чехия и Словакия.

Конференцията събра над 40 български и чешки изследователи в областта на езикознанието, литературознанието, превода, историята, изкуствознанието, антропологията, културологията. Самата конференция беше открита от председателя на сдружението проф. Владимир Пенчев и от последвалите няколко пленарни доклада, посветени на „Бохемия клуб“ и бохемистиката в България и чужбина.

Дейността на сдружение „Бохемия клуб“ е и ще продължава да бъде мост между две култури, предаващ послания между чешкото и българското пространство. Не херметически затворен кръг от студенти и преподаватели по бохемистика, а общество, където неформалността побеждава и се превръща в институция с минало и бъдеще, притежаваща неуморен дух и памет.

➔ От стр. 12

В България григорианският календар е въведен в гражданския живот с Указ №8 на цар Фердинанд I съгласно с който 31.III.1916 г. веднага е последван от датата 14.IV.1916 г. (Държ. вест., бр. 65, 21.III.1916 г.). В Сърбия това става на 18.I.1919 г., в Гърция – на 9.III.1924 г. и т. н. Така светската държава се секуларизира от Църквата и започва натиск за въвеждане на новия стил и в църковна употреба.

При така сложилата се ситуация проблемът за календара е внесен на обсъждане на Всерусийския църковен събор (1917 – 1918). Надделява мнението за безусловните предимства на юлианския календар за църковна употреба пред григорианския и съборът приема решение да се остави старият стил в качеството му на руски църковен календар. Във времето съществуват още опити за въвеждането на новия стил като църковен календар. Най-впечатляващ е примерът, когато след

Календарът – икона на времето?

известното Константинополско съвещание (1923), одобрило прехода към „новоюлиански“ стил, руският патриарх Тихон с Постановление предлага въвеждането на този стил и в Руската православна църква от 2 (15) окт. 1923 г., но след 24 дена поради решителната съпротива на православния народ на 26 окт. (8 ноемв., н. ст.) патриарх Тихон издава разпореждане за отлагане на въвеждането на новия стил. На своите събори (1923, 1924 и 1925 г.) Руската задгранична църква също категорично се изказва срещу календарната реформа.

Новият стил осъществява своя първи значителен пробив в православията на споменатото по-горе Цариградско съвещание (май 1923 г.), където самоволно се повелява (тъй като не присъстват делегати от Антиохийската, Йерусалимската, Александрийската, Руската и Българската църква) на православните поместни църкви да преминат

към т. нар. „поправен“ юлиански календар (при него само Възкресение се изчислява по стария стил, а всички неподвижни празници се честват по новия). Под политически натиск първа към новия стил преминава Гръцката църква (1.III.1924 г.), последвана от Румънската (1.X.1924 г.), а на 21.VII.1968 г. излиза специално *Послание до клира и всички чедата на Българската православна църква* (№ 5953 от 18.VII.1968 г.), в което се обявява преминаването към новия стил (Църк. вест., 1969, бр. 23). Историята за последвалите гонения срещу несъгласните с реформите, както и за борбата (непрекъсваща и до днес) на останалите православни църкви срещу новия стил, е дълга и сложна тема, която няма да разглеждаме. Така Руската православна църква наред с Йерусалимската, Сръбската, Грузинската и манастирите на Атон засега остават единствените пазители на юлианския календар.

От казаното може да се

направи изводът, че колизията между двете календарни системи е особено остра, когато съществува единство между държава и църква. Тогава обществото се нуждае от общ календар – било то юлиански (каквото е примерът с Руската империя), било то григориански (каквото е случаят със западните държави). Но в съвременната епоха, когато разделението между държава и църква е факт и в сила е правилото, кесаревото кесарю, а Божието Богу (Мат. 22: 21), въпросът „pro et contra“ е неактуален. Заради по-добрата си съгласуваност със земното астрономическо време григорианският календар се доказва като по-удобен за светска употреба, но пък се оказва напълно непригоден за религиозна. От своя страна юлианският календар е абсолютно незаменим за църковното богослужение, тъй като се явява съвършената икона на литургичното време; съзерцавайки тази „икона“, се докосваме до вечността, тогава, когато – вещае Апокалипсисът – „не ще вече да има време“ (Откр. 10: 6).

Публична лектория: „Паисий Хилендарски, преписи, преправки и приписки –

II. „(НЕ)ВИДИМИТЕ“ СЛЕДИ ОТ ЛИТЕРАТУРНОИСТОРИЧЕСКИЯ ПАСПОРТ НА АВТОГРАФА НА ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ

Доц. д-р Мила КРЪСТЕВА

Ядро на идното писане е оригиналът на Паисиевата „История славянобългарска“ (1762). Книгата е важна съставност на наследството на възрожденските ръкописни книги, затова е от значение да се подчертае онова особено в *палеографския*² ѝ профил, което я превръща в първообраз на над 70 нейни възрожденски ръкописни преписи и преправки, съставени в България и в чужбина между 1765 и 1882 г.

Годината е 1762.

Мястото на действието – Света гора Атонска.

Събитието – един монах *таксидиот*, родом българин, съставя ръкописна книга, чието първоизворно заглавие е: „История славянобългарска за народа, царете, светиите български и за всички български деяния и събития, събрана и наредена от Паисий иеромонах, който дойде от Света гора Атонска от Самоковската епархия през 1745 година и състави тази история през 1762 година за полза на българския род“.

Днес ние, „поданиците“ на XXI-то столетие, които пребиваме в *Космополитното* и *Глобалното*, но отстояваме идеологията на *Националното* и не се срамуваме от Своя български (На)род, помним „светло“ Светогорския монах, който някога се подписваше: „Аз, Паисия, иеромонах и проигумен хилендарски (...)“³. Помним го с паметта за трайното в Разума, обемното в Духа, горещото в Сърцето – онази памет, която благовести, че делото на Отец Паисий е приносно за националната култура.

Днес ние – минувачите в културното време и през културното пространство на космополитния и глобален XXI век, които не се срамуваме да отстояваме свещеното в националната идеология и избрахме да останем в Своето Отечество – помним с

трайното на Разума, с обемното на Духа, с горещото на Сърцето и Паисиевата „История“, която назоваваме с краткото ѝ „име“ „История славянобългарска“. Така ще я назовавам и аз натаък.

Първоизворната „История славянобългарска“ е оная ръкописна възрожденска книга, която е първосъставена от самия Паисий Хилендарски и е ръкописвана от ръката на монаха през 1762 г. В научната литература оригиналът на Паисиевата книга се назовава с многобройни „работни“ термини, а най-разпространените сред тях са:

1. Зографска чернова (1762)

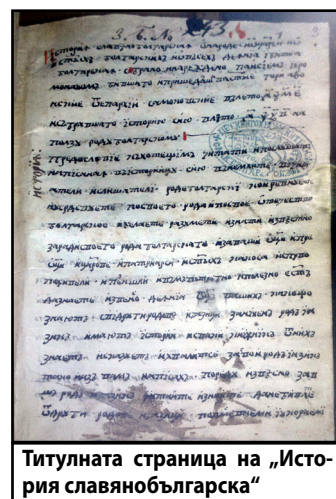
2. Автограф на Паисий Хилендарски

Терминът *чернова* е учреден в паисиезнанието от Йордан Иванов, който през 1906–1907 г. откри в Зографския манастир оригинала на ръкописната „История славянобългарска“ и го издаде наборно през 1914 г. Като *чернова* „История славянобългарска“ е определяна и от Ст. Аргиров, П. Динеков, И. Тодоров, Пр. Матеич, Б. Райков. Същият термин обаче с основание **се отхвърля като недотам надежден за академична употреба** от Надежда Драгова. Тъй като Н. Драгова е най-убедителният в научната си аргументация съвременен изследовател и на делото на Паисий, и на оригиналния (над)национален

Продължение от бр. 8 (433)

Икона на преп. Паисий Хилендарски

Титулната страница на „История славянобългарска“

синхронен и диахронен (кон) текст на „История славянобългарска“, тук ще изложа накратко академичната ѝ теза, развита в студията „Преписът на „История славянобългарска“ и Националният исторически музей“, където се настоява, че: *когато* вече имаме факсимилни издания на Паисиевата история; *когато* вече съществува възможност оригиналният ръкопис на Паисий Хилендарски да бъде видян непосредствено и извън автентичното му хранилище на Света гора Атонска⁴ – **вече е недопустимо оригиналната „История славянобългарска“ да се бележи като чернова**, защото терминът има оценъчен характер и навежда на мисълта, че Паисий най-напред е съставил ръкописна чернова на „История славянобългарска“, а след това сам е преписал тази чернова и върху ръкописна белова. В науката обаче с неопровержими аргументи е доказано, че иеромонах Паисий Хилендарски е изготвил само един ръкопис, който не е преписал собственоръчно повторно, а това означава, че терминът *чернова* е неприложим към този ръкопис.

Заради обективността на изследването трябва да подчертая, че в оригиналния ръкопис на Паисий се откриват: *многобройни петна от мастило* (л. 1^a; л. 3^a; л. 53^a; л. 57^a), което вероятно е покапало върху листата, когато ръката на историка е била уморена от дългото писане и не

е успявала да овладее перото; *задрасквания* (л. 13; л. 44^b), защото вероятно и умът на монаха е бил изтощен от предългото лутане из дебрите на „изгубената“ Своя история; *празни места* (л. 26^b), оставени недописани, за да бъдат попълнени по-късно; *правописни, пунктуационни, граматични, стилистични грешки*, които са допуснати, защото Хилендарският проигумен Паисий със сигурност не е бил нито професионален книжовник, нито професионален историк, нито професионален краснорисец – самият той осъзнава недостатъчната си подготвеност и категорично документира това съзнание. Допуснатите грешки, задрасквания, некалиграфският подчерк, несистемното образование на ръкописеца Паисий – това са главните аргументи, поради които някои академични изследвания определят автентичния Паисиев ръкопис като *чернова*. Но както убедително доказва Драгова: „Въпреки задраскванията, грешките и поправяните места текстът върви последователно, думите са изписани цели, имената и числата – с усилие за точност. Безспорно е, че за Паисий това е окончателният текст и че той предварително е бил намирал да го даде за преписване и от калиграф“. Приемам изследователската логика на Н. Драгова за безупречна, затова нататък вместо с термина **Зографска чернова (1762)** ще работя с

¹ Публикната лектория е съставност на академичната програма на проект на тема: „От идеята за историята към Националното, Космополитното и Глобалното: преписите и преправките на „История славянобългарска“ и културноидентификационните модели на XVIII – XXI век“ (Проект № НИ13 ФЛФ014 / 20.03.2013 от 23.04.2013 на Фонд НИ на ПУ).

² Някои от термините се поясняват в **терминологичния речник** в края на лекцията от публикната лектория.

³ Тук и нататък се цитира по: Паисий Хилендарски. История славянобългарска. Критическо издание с превод и коментар. Текста подготвиха за печат Д. Пеев, М. Димитрова, П. Петков. Превод Д. Пеев. Коментар А. Николов, Д. Пеев. Предговор от иеродякон Атанасий. Света гора Атон, Славянобългарска зографска обител, 2012.

⁴ Напомням на читателя, че ръкописното книжно тяло на оригиналната Паисиева „История“ за кратко време беше изложено в Националния исторически музей през 1997 г. Тогава музеят се помещаваше в Съдебната палата в София.

„История славянобългарска“, нейните предай нататък!“¹

другия утвърден в науката термин, какъвто е **Автограф на Паисий Хилендарски**. Като аргумент за правомерната академична употреба на последния термин изтъквам факта, че той се използва от едни от най-задълбочените познавачи на Паисий (Йордан Иванов, Божидар Райков, Илия Тодоров). Тези изследователи обаче употребяват термина *автограф* като синоним на *чернова*, а в науката е твърде важно да се работи с еднозначна терминология. Сми сълът, който се влага в избирания от публичната лектория термин *Автограф на Паисий Хилендарски*, цели да открие неопровержимия факт, че ръкописът на първоизворната „История славянобългарска“ е дело на Паисиевата ръка. Като предимство за употребата на термина Драгова изтъква и неговата „неутралност“ – това означава, че той не крие конотации със субективни емоционално-психически оценки за палеографските (не) достойнства на ръкописа, затова използването му е и обективно, и наложително.

Според автентично свидетелство, документирано в послеслова на „История славянобългарска“, идеята за съставянето на ръкописната книга се ражда, когато йеромонах Паисий все още е в Хилендарския манастир на Света гора. Оттам започва и *трудният път на първата модерна ръкописна възрожденска история*, съставена от българския монах от Атон – път, който между средата на XVIII и до края на възрожденския XIX и век обхожда не само българската земя, но преминава и „отвъд“ етническите граници на тогавашното Паисиево Отечество.

Автографът на Паисий Хилендарски е започнат в Хилендарския манастир, но е завършен в Зографския манастир през 1762 г. Документите за автентичния биографичен път на монаха и за възрожденската „биография“ на единствената му ръкописна книга са съвсем оскъдни, затова ще цитирам цялостно лично споделеното от Паисий за перипетийното Начало в аван-

тюрният път на „История славянобългарска“. Самопризнанието на Отец Паисий за „раждането“ на оригинала и за личното му участие в събирането, подреждането, ръкописването на разпиляното (по)знание за българската история към средата на XVIII в. звучи така:

„Аз, Паисия, йеромонах и проигумен хилендарски, събрах и написах [тази историйца, като] от прости речи руски обърнах [източниците си] на прости речи български и на славянски.

Постоянно ме разждаше ревност и жалост за[ради] моя род български, че няма наедно събрана история за славните деяния от началните времена [на съществуване] на нашия народ, за светците и за царете [ни]. Много пъти ни се присмиваха сърби и гърци, че нямаме своя история, а аз виждах в много книги и истории множество известия, написани за българите. Заради това положих голям труд – две години по малко да събирам [сведения] от много истории. И в немската земя повече с това намерение ходих. (...) Така аз презрях своето главоболие, тъй като страдах от много време; също и от стомах страдах твърде, но и това презрях поради голямото желание, което имах. Написах [го] с речи [прости] и с [книжни] слова – не бях учил нито граматика, нито пък някаква наука, но за простите български просто и написах. Желанието ми не беше да подреждам думите според граматиката и да тъкмя слова, а да събера в едно тази историйца.

И я събрах в манастира в Хилендар при игумена Лаврентий, мой едноутробен брат и по-голям от мене – тогава той беше на шестдесет години, а аз – на четиридесет. По това време Хилендар даваше данък на турците три хиляди гроша и беше задължиял двадесет и седем хиляди гроша. И имаше голям смут и неразбирателство между братята. Понеже не можах да понеса това в Хилендар, тръгнах си и отидох в Зограф. Там намерих още много известия и писания за българите. И [така] допълних и завърших казано-

то в тази историйца за полза на нашия български род и за слава и похвала на нашия Господ Исус Христос, на Когото подобава всяка слава, чест и поклонение с безначалния му Отец и с Пресветия и Животворящ Негов Дух, сега и винаги, и во веки веков. Амин!“

Разлистим ли Автографа на Паисий Хилендарски, ще разпознаем, че палеографията му е изработена твърде семпло⁵. В ръкописа няма нито лентовидни украси, нито *заглавки*, нито *червенослови*. От край до край оригиналният ръкопис на „История славянобългарска“ е изписан с черно мастило, което в добавените впоследствие неоригинални листа е с различна плътност. Само на места се откриват червени линии и знаци (л. 3^о; л. 8^а; л. 12^{а-б}; 16^{а-б}; 17^а), които са нанасяни с четчица от ръката на Паисий. Така историкът ръкописец Паисий Хилендарски е обозначил онези места, които друг преписвач с неизвестно име (последният е бил образован и е познавал тънкостите и художеството на калиграфията) е трябвало да изпише с червенослови, когато е преписал Автографа на Паисий Хилендарски. Случило се е наскоро сред първопоявата на първоизворната „История славянобългарска“.

Днес Автографът на Паисий Хилендарски се съхранява в библиотеката на Зографския манастир „Свети Георги“, заведен под № 43. Този каталожен индекс е изписан с химикал върху вътрешната страна на празния лист, предхождащ текста на „История славянобългарска“ (по-стари сигнатури на оригиналния ръкопис са: № 243; № 168).

„Видимите“ следи от литературноисторическия паспорт на Автографа на Паисий Хилендарски документирант и още, че оригиналът не е достигнал до нас цялостно. От автентичното ръкописно книжно тяло са изгубени: *четири листа*, които са се намирали между л. 23 – л. 24; *един лист*, който е бил разположен между лист л. 57 – л. 58; *дванадесет листа*, които са следвали след последния достигнал до нас л. 61 – тези последни изгубени листа са съдържали раздела за българските светци и автобиографичния послеслов на Паисий. Размерите на ръкописния Автограф на Паисий са: 215/145 мм. Хартията, върху която е писал монахът, е разнообразна, плътна и неравномерно

гладка, а някои от листата са с хоризонтално линиране. Страниците съдържат между 19 – 24 ръкописни реда. Писмото е с елементи и на *полуустав*, и на *бързопис*, а почеркът е курсивизиран с наклон надясно. Езикът на „История славянобългарска“ е черковнославянски с последователно спазване на ударенията над ъ, но с непоследователно поставяне на останалите ударения, на придиханията и надредните знаци. Оригиналната пагинация в Автографа на Паисий е буквена. В горния десен ъгъл на всеки „а“ лист днес могат да се видят и арабски цифри, които са нанесени с молив, но това страниране е късно наслагване. При внимателно вглеждане в палеографията на Автографа на Паисий Хилендарски се разпознава, че днес той съдържа и неоригиналните: *четири листа*, които са вклинени между оригиналните л. 23 – л. 24; *дванадесет листа*, прибавени след оригиналния л. 57, които следват до края на книгата (в тях се съдържат и повторения). Допълнително прибавените към Автографа на Паисий листа са ръкописвани от отец Мартиниан Зографски. Номерирани са с римски цифри, а почеркът, с който са изписани, е твърде различен от почерка на Паисий. Съществува хипотеза, че при възстановяването на текста, отец Мартиниан е преписвал от изданието на „История славянобългарска“, публикувано през 1898 г. от Александър Тодоров – Балан. При попълването на изгубените листа обаче отец Мартиниан вероятно е взел предвид и двете ръкописни бележки, които днес са почти изличени, но които са указвали: „Тук липсват няколко листа“. В научната литература се приема, че цитираните бележки са оставени от Йордан Иванов през 1906 – 1907 г., когато е работил над ръкописа в Зографския манастир на Света гора.

Има и други важни „видими“ следи от литературноисторическия паспорт на „История славянобългарска“, които трябва да бъдат представени на любомъдрият читател на XXI век, но за тях ще разказвам и нататък. По-важното е тук-и-сега да открия „невидимото“ от следите, оставени от святата ръка на монаха – онова невидимо за очите, което се разпознава с Духа и Сърцето.

Изпитанията в моя занаят са твърде много.

⁵ Като помни наученото от уроците на Й. Иванов, Б. Райков, М. Стоянов, И. Тодоров, М. Димитрова, П. Петков, Д. Пеев, публичната лектория го прилага творчески при описанието на палеографската специфика на Паисиевата ръкописна книга.

Формулите за изчисляване на състезателния бал на кандидат-студентите за прием в специалностите на ФМИИТ по направления

В предишния брой на вестника имаше някои неточности в представената информация за формулите, по които ще се изчислява състезателният бал за прием във Факултета по математика, информатика и информационни технологии. Сега ви предлагаме самите формули и пример как да се изчислява.

Тази информация може да намерите и на сайта на ФМИИТ: <http://fmi-plovdiv.org/index.jsp?id=866&ln=1>.

Направление	Специалност	Формула
1.3. Педагогика на обучението по ...	• Математика и информатика	2M+И+ИТ+2K
4.5. Математика	• Математика • Приложна математика • Бизнес математика	
4.6. Информатика и компютърни науки	• Информатика • Бизнес информационни технологии • Софтуерни технологии и дизайн	M+И+2ИТ+2K

където **М** е оценката от дипломата за средно образование по математика, **И** – по информатика, **ИТ** – по информационни технологии, а **К** е оценка от кандидатстудентски или зрелостен изпит.

Ако този изпит е по математика или информатика, се взимат 100% от тази оценка, а ако е по български език – 80%. Когато **К** се изчислява на базата на множество успешно положени такива изпити, в бала влиза това **К**, което е с най-голяма стойност.

Друг уточнен вариант би могъл да бъде следният:

където **М** е оценката от дипломата за средно образование по

математика, **И** – по информатика, **ИТ** – по информационни технологии, а **К** е максималната оценка измежду: „Държавен зрелостен изпит по математика“; „Кандидатстудентски изпит по математика“; „Кандидатстудентски изпит по информатика“; 0,8* „Държавен зрелостен изпит по български език и литература“; 0,8* „Кандидатстудентски изпит по български език“.

Добавяме пример:

Кандидат-студент желае да изучава специалността „Информатика“ и има следните оценки от дипломата:

Математика	5
Информатика	6
Информационни технологии	6

На държавния зрелостен изпит по български език и литература има оценка 6. Във формулата за бала влизат 80% от 6 = 4,80.

В този случай $K = 4,80$.

Балът му се изчислява така: $5 + 6 + 2.6 + 2.4,80 = 32,6$.

Явява се и на кандидатстудентски изпит по информатика, където е оценен с 5,00.

В този случай $K = 5,00$.

Балът му се изчислява така: $5 + 6 + 2.6 + 2.5,00 = 33$.

В крайното класиране участва с по-високия бал – 33, получен от по-голямата стойност на **К**.

Ако на кандидатстудентския изпит по информатика бе получил по-ниска оценка, например 4,50 ($K = 4,50$), то в балообразуването щеше да влезе $K = 4,80$ от държавния зрелостен изпит по български език и литература.

Паисий Хилендарски...

➔ От стр. 15

Те са професионални, морални, емоционално-психологически: *изпитание е*, че литературата и културата на Българското възраждане, която преподавам в университета, се създават изцяло в условията на Несвобода; *изпитание е*, че всеки от предците ни е съзнавал, че той, баща му, а и неговият баща, децата му, техните деца, а и техните деца са раждани и са умирали в Игото; *изпитание е*, че възрожденската българска Майка е орисана с грозната орис да къдне едничкия си син и да надживява чедата си; *изпитание е*, че Чужденецът граби хубави български; *изпитание е*, че ятаганът посича юнашки глави; *изпитание е*, че Апостоли висят по бесилките; *изпитание (най-тежкото морално изпитание) е* самотата на Левски в дните между произнасянето на смъртната присъда и нейното изпълнение – това е онази гъста и непреодолима като Смър-

тта Апостолава Самота, която някой ден ще разкажа обемно. Но може би едно от най-непреодолимите професионални изпитания в занаята на Даскала по Българско възраждане е съзнанието, че повечето от възрожденците ни не са оставили нито своя фотография, нито дълбока автобиографична диря, които да ни помогнат да ги разпознаем и да узнаем как е преминавал човешкият им път „отсам“. Онова, което аз и ти, любословни читателю, няма никога да узнаем, е как е изглеждал Паисий и как е стъпвал по изконната Своя земя, отвоювана със светлата кръв на Отците на племето, но удавена в черната кръв на чедата им. Всичко това го знае само Автографът на Паисий Хилендарски – първоизворната негова книга: *защото нейните ръкописни страници* помнят онова, което редовете ѝ не са отразили; *защото нейните ръкописни страници* са попили от обемното на Духа на Паисий – те са чували гласа му,

те са разпознавали болката му, те са очаквали стъпките му, те са запомнили какъв е бил цветът на кръвта му; *защото нейните ръкописни страници* таят много от онова, което ние никога не ще узнаем за живелия в „оновалюто време“ на Игото монах таксидиот Паисий Хилендарски, който бе презрял Болката! И бе надвил суетата човешка!

Ако ти, любословни читателю, вече си ми повярвал, тръгни след мен. И аз ще те допусна в своя Храм – Царството Паисиада и хората-разкази. Ще ти разкажа в следващите страници на публичната лек-

тория от вестник „Пловдивски университет“ за възрожденското ни билб. Там ще те обгърне всеотдайната прегръдка на ръкописното ни Възраждане, а моят „разказ“ ще ти разправи за не един или двама наши предшественици, **преписвачите на Паисиевата „История славянобългарска“** – които отколе са извървели докрая му човешкия си път. Но някога, в тяхното тогава-и-там, са били живи и истински. И като нас са имали „цвят по бузите и страсти в сърцето“⁶. Вземи от техния предишен Огън и ти, читателю, и го ПРЕДАЙ НАТАТЪК!

ТЕРМИНОЛОГИЧЕН РЕЧНИК

- **Палеография** (от гр. παλαιός = стар + γραφειν = пиша). Историко-филологическа приложна наука за *старото* писмо. Изучава идентификацията на ръкописното писмо, особеностите на ръкописните книги, „жития“ – битията на преписвачите и значението на тяхното книжовно дело.
- **Таксидиот** (от новогръцки език: ταξιδωτης = пътник). Назовава пътуващите монаси, които напускат манастира си, за да събират помощи или да бъдат изповедници и даскали на миряните.
- **Трудният път**. Концептуалната метафора, сътворена от М. Елиаде, която символизира митичното вечно завръщане към трайното и пълното на нещата, сътворено в свещената им изначалност.
- **Устав, полуустав и бързопис**. Разновидности на ръкописното писане. Характеризират динамичните промени на ръкописното писмо между XI – XIX век.
- **Червенослов**. Така се назовават фрагментите от ръкописната книга, които са изписани с червено мастило.

⁶ Образът е на Карлайл.

Трети национален семинар по превод в Пловдивския университет

Доц. д-р Надя ЧЕРНЕВА

За трети пореден път Пловдивският университет бе любезен домакин на Научно-практическия семинар по превод, организиран от Центъра за руски език и култура и Катедрата по руска филология, с подкрепата на Фонд „Русский мир“.

В работата на форума (29 ноември – 1 декември 2013 година) взеха участие над 50 студенти – бакалаври и магистри от специалностите „Руска филология“, „Български език и руски език“, „Български език и английски език“, „Приложна лингвистика“, „Превод и межкултурна комуникация“, „Международни отношения“, „Туризм“, сред които русисти, икономисти, политолози от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“, Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“, Югозападния университет „Неофит Рилски“, Университета за национално и световно стопанство. Бъдещите преводачи бяха обучавани от български професионални преводачи и преподаватели по теория и практика на превода: доц. д-р Антония Пенчева, Емил

Момент от официалното откриване. Отляво надясно: доц. Н. Чернева, проф. З. Козлуджов, руските писатели В. Куприянов и Б. Евсеев

Николов, доц. д-р Юлиана Чакърова, гл. ас. д-р Атанаска Тошева, гл. ас. д-р Наталия Христова, хон. ас. Радка Чобанова.

Програмата на семинара включваше лекции на руските писатели Б. Т. Евсеев и В. С. Куприянов, посветени на състоянието и тенденциите в съвременния руски литературен процес; общи лекции по теория на превода; практикум по превод в три тематични направления – художествена литература, международни отношения, бизнес; две кръгли маси, модерирани от Б. Т. Евсеев, В. С. Куприянов и доц. д-р Г. Шамонина, д-р Ст. Почеканска и доц. д-р Ю. Чакърова, които представиха на младата аудитория професията на преводача, най-интересните

преводачи и споделиха общото мнение, че преводът е творческа дейност, изкуство, тайните на което за младите български русисти и студентите от всички специалности с руски език е възможно да бъдат разкрити именно в атмосферата на подобни семинари, майсторски класове, кръгли маси и работни срещи.

В заключение участниците в семинара изразиха желание за обединяване на усилията на организаторите на форума, Съюза на българските писатели, Съюза

Участниците в семинара

литературни събития, автори и произведения на съвременната руска литература, а също така образци на преводи на руска литература на български език.

Участниците в семинара почерпиха от уникалния и многостранен опит на българските

на писателите в Русия и Съюза на преводачите в България за разработване на дългосрочна програма за подготовка на млади преводачи от руски език. Коментирана бе и възможността за превръщането на форума в международен.

Лекция дискусия на тема „Бог, държава и личност: съвременен контекст и предизвикателства“

Гл. ас. д-р Атанас ТЕРЗИЙСКИ

Философско-историческият факултет организира лекция дискусия на тема „Бог, държава и личност: съвременен контекст и предизвикателства“, а лектор бе Виктор Костов – адвокат, правозащитник и научен изследовател. Той е доктор по философия в областта на межкултурните науки, 2009, Фулър Граджуит Скуулс (Fuller Graduate Schools), Калифорния, САЩ, и главен редактор на сайта *Свобода за всеки*. Специализирал е по въпросите на свободата на словото и отношенията между църквата и държавата. Занимава се с проблемите за свободата на съвестта и религията, както и със защита на традиционното семейство и свободата

Д-р Виктор Костов

на образованието. Автор е на редица публицистични и научни статии на български и на английски език, както и участник в редица научни конференции по темата. Редактор на сборника „Отношенията църква – държава след падането на комунизма“, излязъл през 2013 г. Адвокат Виктор Костов е един от основните опоненти на проектозакона за детето от 2012 г.

По време на изложението си адв. д-р Виктор Костов провокира аудиторията да преосмисли статуквото на светската държава, пропита с атеистична идеология. Той застъпи тезата как народът чрез обожествяването и уповаването в „квазибога“ държава губи морални устои и отдалечавайки се от истинския Бог – достига до криза във всички нива на битието си. В лекцията си адв. Костов подкрепи своята позицията с библейски цитати, позова се и на редица законови норми и примери от историята. В дискусията, модерирана от доц. д-р Мария Шнитер, активно се включиха студенти и преподаватели от Пловдивския университет.

Немски поглед върху славянските микроезици

Доц. д-р Борян ЯНЕВ, докт. Стойно СПАСОВ

На 12 ноември 2013 г. в 6. аудитория на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ гост-лекторът на Катедрата по общо езикознание и история на българския език – Мартин Хенцелман от Института по славистика на Техническия университет в Дрезден, изнесе поредната лекция в рамките на своя престой, този път на тема „Съвременните микроезици – перспективи и проблеми“. Идеята на Катедрата, както и на самия лектор, бе да популяризира тази така малко изследвана в българското езикознание проблематика, свързана не само с трудностите при определянето на понятието „микроезик“, но и със самите микроезици като етнолингвистични и културни феномени. Мартин Хенцелман е роден през 1983 г. в град Лайнефелде (Германия). Завършва славистика и романистика със специализация по славянско езикознание в Техническия университет в Дрезден. От 2010 г. преподава *Увод в славянското езикознание*, *Увод във френското езикознание*, *Старобългарски език*, *Старополски език* и *Старочешки език*. Осъществил е множество научноизследователски специализации в различни европейски страни – с най-голяма продължителност в Чехия, в Полша и на Балканите. Научните му интереси са в областта на славянските и другите индоевропейски микроезици, историята и развоя на западнославянските езици, балканската и общоевропейската проблематика, свързана с етническия състав, малцинствените групи и техните езици. Обект на дисертационния му труд са микроезиците в славянския свят. На едва тридесетгодишна възраст Хенцелман е вече утвърден и признат учен славист със завидна научна биография. Владее немски, английски, френски, испански, чешки, полски, руски, български и сръбски език.

Тричасовата лекция на Хенцелман започна с уточнението, че славянските микроезици са съвсем малки езици, в чийто развой се наблюдават множество сложни процеси. Утвърждаването на книжовните

Мартин Хенцелман

норми е свързано с конкретни проблеми, като политическите структури на различните държави често приемат свои решения за успешния развой и за положението на малцинствата и техният статут и език. В съвременната наука се изхожда от няколко точки, които са от значение при формирането на микроезиците. Същевременно тези критерии не са еднозначни. Заради това винаги е ясно дали имаме работа с различни езици, или с варианти на един и същи език.

М. Хенцелман представи критериите при определянето на понятието „микроезик“, като последователно демонстрира четири примера от славянския лингвокултурен контекст. Първият от тях бе западнославянският кашубски език, който се говори в северните части на Полша, до град Гданск. През 2011 година като кашуби се определят повече от 200 000 души, от които обаче само малка част си служат с кашубския език. Най-известният представител на това малцинство днес е Доналд Туск – полски политик от кашубски произход и министър-председател на Полша от 2007 г.

След това гост-лекторът запозна аудиторията с особеностите на горнолужишкия и долнолужишкия език, спадащ към западнославянската езикова група и официално признати като малцинствени езици в Югоизточна Германия. През Средновековието тези славянски племена живеят на различни територии от Северна Германия до река Майн, а до 1800 г. около гр. Хановер се е говорил древнополабският

език. Днес културният център на горнолужичаните е гр. Бауцен (на горнолужишки *Budyšin*), а на долнолужичаните – гр. Котбус (*Chóśebuz* на долнолужишки). М. Хенцелман отбеляза, че лужичаните участват активно в политическия живот на съвременна Германия – от 2008 г. президент на провинция Саксония е горнолужишкият политик Станислав Тилих.

Интересен за аудиторията бе случаят с източнославянския русински език (познат и под названието „лемковски

ционните постановки за литературен език, тъй като самото съществуване на книжнина не е предпоставка за неговото съществуване. Най-важната предпоставка за определянето на един микроезик като такъв е наличието на организиран процес, защото разширяването на нормативността е необходимо изискване при образуването на една нова писмена езикова форма.

Както отбеляза М. Хенцелман, при употребата на определението „микроезик“ е нужно

М. Хенцелман заедно с колеги от Катедрата по общо езикознание и история на българския език

език“), който се говори в Сърбия, Хърватия, Унгария, Словакия, Полша, Украйна (там смятат за украински диалект), както и в САЩ, Канада и Австралия от голям брой емигранти. През XX в. съдбата на етноса е определена от политическите граници – след Втората световна война русинският език е подложен на силна украинизация в СССР, за разлика от бивша Югославия, където езиковият развой е на сравнително високо равнище. Днес русинският език е един от официално признатите малцинствени езици в Словакия, Полша, Сърбия и др.

Представените славянски микроезици са специфични явления. Те не могат да бъдат сравнявани с литературните езици, но не биха могли да бъдат изравнени и с диалектите, тъй като притежават своя писменост и книжнина. От друга страна, те не са в състояние да обслужват всички сфери на обществения живот и поради това могат да се приемат за преходна форма между литературен език и диалект. Що се отнася до дефинирането на микроезика, в съвременната наука не се изхожда от тради-

да се отчитат и други аспекти. Приема се, че броят на носителите на съответния микроезик трябва да е достатъчно нисък – той рядко надвишава един милион говорещи. Това означава, че винаги става въпрос за малцинства в определена държава. Слабата функционалност на микроезиците се дължи и на факта, че билингвизмът е разпространен до голяма степен сред техните носители.

Смушаващ е фактът, че дълго време микроезиците са в периферията на изследователските интереси и много рядко се срещат теоретично-концептуални постановки за тях. Често се изтъква, че не става въпрос за реално съществуващи микроезици, а по-скоро за варианти на националните езици или за техни диалекти. Друг проблем при малките езици е силният натиск, на който е подложена културата на микросоциума (с цел културна и езикова асимилация), което се явява главна причина доминантният език да разполага с повече възможности и да се смята за по-подходящ за общуване в съвременното общество. Може да се добави и

Ново изследване на образните сравнения

Докт. Марияна КАРТАЛОВА

Името на доц. д-р Борян Янев от Катедрата по общо езикознание и история на българския език се свързва предимно с един от дяловете на ономастиката, а именно – антропонимията. Но той е личност с всеотдаен интереси в лингвистиката. Това доказват многобройните му публикации по различни лингвистични проблеми, както и последната му книга, която ме предизвиква да напиша този отзив.

Новата му книга, носеща заглавие „Образните сравнения с антропоцентричен характер в българския и английския език (изследване и речник)“, е в една съвсем различна научна област. Монографията му е написана в духа на неохумболтианството и лингвокултурологията в пресечните ѝ точки с когнитивната (познавателната) лингвистика. Авторът е избрал да съпостави образните сравнения в два флективни и аналитични индоевропейски езика – един славянски (българския) и един германски (английския). Безспорно най-много усилия са вложени в изготвянето на речниковата част, където броят на ексцерпираните сравнения възлиза на 6148 (2358 образни сравнения – на български език, и 3790 – на английски). Обемът е достатъчно показателен и представителен за целия на подобно изследване. Настоящият речник е разделен на две части: образни сравнения с признак прилагателно име и образни сравнения с признак глагол. Всички ексцерпирани примери са изследвани в компаративен аспект и са номерирани по азбучен ред с оглед на признака – на първо място българските, след това английските. Признаците – прилага-

телни и глаголи, са подбрани според честотата на използване в изследвания материал.

Образните сравнения, които са начин за опознаване на действителността, не биха могли да бъдат застинали фразеологични структури и дори в определени случаи да са възпроизводими, те са актуални откъм своя акт на познание и номинация.

В работата се търси мястото им в параметрите на лингвистиката, като се отчита фактът, че те са изследователски обект и на други хуманитарни (и не само) науки. Отговор на всички въпроси, притесняващи автора, не може да даде традиционната фразеология като научна дисциплина, но той открива „разковничето“ в когнитивната лингвистика.

В основата на неговото изследване е проблемът за антропоцентризма, който е и най-важният лингвокултурологичен проблем, и производната на него аксиологичност, тъй като езикът е човешко умение и в знаковата си същност – вторичен материален продукт на човешкия колектив.

Настоящият труд е построен върху основната дихотомия на общата лингвистика – език и реч, затова и самите сравнения са разгледани като факти

на езика и факти на речта. Освен въпроса за неубедителната устойчивост в работата се коментират и проблемите, свързани с тяхната идиоматичност, както и актуалността им днес като носители на диалектни и архаични лексикални форми или строго определени семантични конфигурации. Според автора трябва да се има предвид и фактът, че всяко поколение произвежда сравнения, чиято устойчивост е твърде спорна, понеже в ролята на асоцииран образ влизат нови и различни реалии, които са част от настоящия момент. Всеизвестен факт е, че човекът сравнява с най-близките и познати предмети, обекти, животни и т.н. За разлика от фразеологизмите при образните сравнения семантичната цялост се постига в сравнителния акт, а не в метафоричното преназоваване. Обектът не се преназовава, а се

сравнява, което означава, че в сравнението всички компоненти запазват лексикалните си значения, без да има двойко тълкуване на една лексикална унификация.

В книгата подробно е разгледан въпросът за параметрите на дясната (рематичната) част, т.е. видовете образи, с които се асоциира антропоцентричността при българите и англичаните, и техните характеристики. Специално внимание е обърнато на анималистичния компаратум като най-активен в асоциативните практики на носителите и на двата езика. Отношенията са таблично и графически изразени.

Борян Янев обръща внимание и на експресивните алогизми, т.е. оксиморонните сравнения. Този въпрос е представен в самостоятелна глава. Тези компаративни структури са отделна категория, която е изградена на базата на още един допълнителен признак. В тази част е засегнат и принципният въпрос за допълнителния атрибут в характера на образното сравнение, който доста често именно е носителят на иронията.

След всичко, казано дотук, бих могла да отбележа, че заслугите и приносът на автора са видими и това негово изследване представлява един нов поглед относно гореспомнатите периферни фразеологични единици, който налага реструктурирането и преосмислянето на традиционната фразеологична наука.

➤ **От стр. 18**

важната констатация, че влиянието на мажоритарния език е от голямо значение за съществуването и формирането на микроезика. Ярък пример за това е немското влияние върху горно- и долнолужишкия език по отношение на фонетиката, морфологията, суперсегментните елементи и т. н.

Днес политическите тенденции са водещ фактор в процеса на оформянето на микроезиците – благоприятната политическа среда осигурява на кашубския език в Полша на лужишките езици в Германия, както и на

Немски поглед върху...

русинския в Сърбия, Полша и Словакия добри възможности да се развиват свободно като самостоятелни микроезици. А именно поради неблагоприятната политическа стратегия спрямо русинския в Украйна неговата нормативност е забавена и занемарена.

За разлика от литературните езици микроезиците са само частично стандартизирани и не са приложими във всички сфери на съвременния обществен живот, т.е. с оглед на функционалните критерии те

стоят на границата между литературните езици и диалектите. Както е известно, между езиковите варианти се наблюдават и преходни пространства, което още един път ни доказва, че в случая с микроезиците имаме работа с форми, които притежават характеристики както на книжовните езици, така и на диалектите.

В обобщение гост-лекторът М. Хенцелман посочи, че до определена степен микроезиците са преходни форми, които, макар и да притежават собст-

вена писменост и литература, имат по-ограничена функционалност. Те могат да се причислят към комплексно разработените системи или обратно – да се изравнят с диалектите. Най-стабилните езикови черти се наблюдават при горнолужишкия език, докато другите, представени по време на лекцията микроезици, са по-слабо развити. Все пак днес се наблюдава все по-голям интерес към кашубския и лемковския в Полша или към русинския в Сърбия и Словакия, което е обнадеждаващ фактор за стабилизацията и разширяването на техните книжовни норми.

Млади учени се изправиха срещу предизвикателствата в химията

Мария ПЕНКОВА

На 22 и 23 ноември в зала „Компас“ се проведе научна конференция за студенти и докторанти „Предизвикателства в химията“, организирана от Химическия факултет и Студентския съвет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. При откриването деканът на Химическия факултет доц. д-р Илиян Иванов поздрави участниците в конференцията и им пожела да бъдат все така амбициозни и дръзновени. Ректорът проф. д-р Запрян Козлуджов също отправи приветствено послание към младите български химици и им пожела все така да продължават да работят с плам.

Доайенът в областта на молекулярния спектрален анализ и дългогодишен преподавател в Пловдивския университет, проф. д.х.н. Георги Андреев, разказа на аудиторията за своя пръв досег с науката химия и какво предизви-

Участниците в конференцията пред сградата на Ректората

кателство е била тя за него през цялата му кариера.

Госпожица Анна Генова, председател на Студентския съвет към ПУ, също поздрави участниците в конференцията.

Специална благодарност при откриването на конференцията организаторите изказаха на Студентския съвет, с чиято финансова подкрепа научната конференция за студенти и докторанти „Предизвикателства в химията“

стана реалност.

На конференцията с доклади участваха 38 студенти, докторанти, научни работници от университети и научни институти, както от Пловдив, така и от цялата страна. Докладите бяха разделени в четири секции: „Аналитична и неорганична химия“, „Химични технологии“, „Физикохимия“ и „Органична химия, медицинска химия и биохимия“. Всички научни съобщения зася-

гаха актуални за съвременното общество въпроси – екология, здравеопазване, храни, биологично активни вещества и др. Стана видно от представените доклади, че в развитието на съвременната наука химията има много проблеми и предизвикателства. Те са привлекли вниманието на всички поколения в науката и в академичните среди, но особено на интелигентни млади асистенти, докторанти и студенти. А това е предпоставка с общи усилия да допринасяме за преодоляване на проблемите и за промяна на неблагоприятните тенденции.

Надяваме се това да стане традиция, така че всяка година младите хора от химическата общност да представят резултатите си от свършената работа, да обменят с колегите идеи по бъдещи разработки и проекти и евентуално да осъществят сътрудничество.

Семинар за правните и икономическите аспекти на брачните отношения и брачния договор

Гл.ас. д-р Ярослава ГЕНОВА,

гл.ас. д-р Ангел ШОПОВ

На 12 ноември 2013 г. в Ректората на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ се проведе работен семинар за правните и икономическите аспекти на брачните отношения и в частност – на брачния договор¹. Съорганизатори на проявата бяха екип от изследователи от Юридическия факултет и Факултета по икономически и социални науки и Клубът на цивилиста при ЮФ.

Семинарът започна с приветствия към участниците, изпратени от ръководствата на ЮФ и ФИСН, както и от доайена на нашата семейноправна наука – чл.-кор. на БАН, проф. д.ю.н. Цанка Цанкова, преподавател в ЮФ на ПУ и съдия в Конституционния съд на Република България.

Като модератор се изяви

гл.ас. д-р Ангел Шопов, който в началната част на семинара припомни основните тези за правната същност на брака, разгледани в негова съвместна разработка с гл.ас. д-р Красимир Митев. Участниците в семинара представиха по отделните тематични панели свои разработки и идеи. Гл.ас. д-р Атанас Владиков представи две свои отделни експозета в началото и в края на проявата. Първото бе коментар на статистическите данни за брачния модел у нас, второто засегна американския опит при оценка на човешкия капитал в брачните отношения. Голям интерес и оживена дискусия предизвика изказването на докторант Димитър Топузов за основните характеристики на брачния договор по нашето право. Докторант Радослава Янкулова от Института

Интересната тематика прикова вниманието на аудиторията

за държавата и правото при БАН представи немския опит по хоризонталното действие на основните права в светлината на брачния договор. След това дойде ред и на заключителното експозе на семинара за правото на труд, трудово възнаграждение и брачния договор, представено от гл.ас. д-р Ярослава Генова (ЮФ).

Почетен гост на научното събитие бе доц. д-р Велина Тодорова – един от водещите специалисти по семейно и наследствено право у нас и преподавател в ЮФ на ПУ.

Зала „Компас“ не успя да побере всички желаещи да вземат участие в семинара – студенти и преподаватели от ЮФ, ФИСН и други факултети (филолози, социолози), практикуващи юристи, граждани. Интересът на толкова разнородна по професионална ориентация и по семейно положение аудитория подчертава актуалността на проблематиката на брачните отношения и важността им за съвременното българско общество. Този интерес подсказва и друго.

¹ Семинарът спада към дейностите, планирани по двугодишния проект „Свободният обмен на блага – правни и икономически проблеми“ с ръководител доц. д-р Григор Григоров, финансиран по договор №НИ13 ЮФ 11 с фонд „Научни изследвания“ на Пловдивския университет. От изследователския екип по проекта са повечето участници с презентации на семинара.

Мирела Иванова: Полетът на всеки поет е полет с каменни криле

– Послание „Бъдете възвращенци“ отправихте към аудиторията, не е ли сложна мисия?

– И тази мисия, като всички истински и дълбоки мисии, е сложна. Много говорихме за завръщането – във всички посоки: към паметта, към истинското достойнство на думите и словото, защото виждаме, че навсякъде се лее един безкраен логорен евтнджос! А към кого другото да има кураж човек да отправи подобен призив, ако не към най-младите хора, към студентите, на които всички разчитаме днес.

– След 28 години пак сте в Пловдивския университет. Кое доведе до дългото Ви неидване тук?

– Не зная защо не съм идвала досега в Пловдивския университет, след като днес преживях една наистина вълнуваща среща. Такава, каквато я очаквах, дойдох с възление.

Не зная, но може би каменните криле – книгата, която излезе заедно с моето абсолвентство, ме разнесоха насам-натам и все не успявах да се съсредоточа и да се завърна тук. Сега се завърнах с радост и по-често бих идвала и разговаряла съвсем поетично, професионално със студентите. Много разчитам на различните провокативни младежки гледни точки. И днешната среща, макар и не толкова оживено диалогична, само с погледите ми показва, че всяко завръщане е важно!

– С каменни криле ли започва полетът на талантливия поет?

– Полетът на всеки поет е полет с каменни криле, а може би и животът на всеки човек е полет с каменни криле. Особено

Поетесата Мирела Иванова гостува в Пловдивския университет 28 години след като е била абсолвентка в специалността „Българска филология“. Мирела Иванова е един от най-значимите поети в съвременната българска литература, каза доц. д-р Владимир Янев, а д-р Гертена Кръстева посочи, че поетесата е сред главните фигури в еуфоричната прекрасност от края на осемдесетте години в българската литература. Дватама литературоведи говориха за творческия натюрел на Мирела Иванова. Тя рецитира свои стихове, а във фокуса на срещата бяха книгите ѝ „Любовите ни“ и „Бавно“.

Мирела Иванова (отдясно) и д-р Гертена Кръстева

на мислещия човек. Поривът на духа да се извиси винаги е обречен да мъкне тежестта на един духовен опит, на натрупан свръхбагаж от духовно познание или житейски опит. Колкото повече трупаме духовност, толкова по-силни и уязвими едновременно ставаме. Как обаче другояче човек да си позволи да пише, ако не е натрупал достатъчно свят, отломъци от света, за да го преподреди отново и да го предложи на другите като свой. Милостив за обитаване или провокативен, но във всеки случай различен и предизвикателен.

– Нарекохте Пловдив бавен град, кое Ви внуши това усещане?

– За мен Пловдив беше бавен град, защото си определяхме срещи на Главната улица

на последния начин: „Кога ще се видим?“ – „Ами между пет и осем по Главната!“

Именно поради множество история, събрана тук, множеството езици и цялото разноезичие. Всички тези скупчени хилядолетия правят града различен и бавен за мен, като бавен означава дълбок като смисъл, същностен за вглеждането в нас самите, в историята, в паметта. И за мен той наистина си остава бавен град! Как можеш да се разхождаш тичешком из старинния град?! Невъзможно е – вървиш из калдъръмите и съзерцаваш, преизпълваш се с история, с мисъл. Не може да е бърз! (Смее се.)

– В рецитацията на едно от стихотворенията си цитирахте математическа формула за съкратено умножение. Има ли формула за съкратено умножение, по която се получават ефективни поетически творби?

– Не! В поезията няма нито една готова формула. Има готови ритмични стъпки, изучаваме ги по теория на литературата още в първи курс, но поезията винаги си остава и е нещо много по-широко, безкрайно, непредвидимо, истински необятно. Трудно можеш да го запишеш във формула, но би могъл да го провокираш с някоя математическа формула.

Тази формула е избрана именно заради играта и провокацията, тъй като открай време съм си мислела, че поезията е

синоним на свободата. И когато човек е свободен, може да се завърне в думите и да ги преподреди така, както му диктуват смисълът и високото в него. Тогава е допустимо да има формули, но в необята – да не забравяме – е доста студено и ветровито, затова понякога формулите могат да бъдат опорни точки на ирония, много неща, но никога една обобщена формулировка не може да побере необята поезия.

– Заглавията на двете книги, които бяха представени тази вечер – „Любовите ни“ и „Бавно“, дават интересна комбинация. Може ли това да се нарече императивът на Мирела Иванова?

– Не може. Всяко заглавие може да бъде мой императив. На заглавията много държа и много съм мислила, защото те са знакови за всяка книга, заглавията дават не само лицето и целостта на една книга, но определят и нейното присъствие – по-кратковременно или по-дълго. Понякога тези заглавия идват спонтанно, понякога ги търся, много мисля и много държа на тях, но тъй като не обичам императивността, си позволявам да кажа, че всяко едно от тях може да ме изразява и всички заедно не са достатъчни, за да ме изразят!

– Остава ли издълго в самотна игра поетът?

– Поетът остава винаги в самотна игра! (Смее се.)

– 2013-а е юбилейна година за филологията в ПУ „Паисий Хилендарски“. Вашите пожелания към екипа на пловдивската филология, към студентите?

– Когато пристигнах като студентка в Пловдив, тук имаше невероятна поетична атмосфера. На срещата споменах името на Добромил Тонев, една много важна, митологична вече, фигура за поезията.

Тази атмосфера съществуваше и в Университета. И най-важното – ние много искахме да четем, да пишем, да знаем, да говорим помежду си. Много беше важна филологията на Пловдивския университет, надявам се, че ще продължава да бъде такава и че ще провокира студентите именно към създаването на духовни общности. Желая успех и мъдрост на всички, които са избрали тази специалност и учат в нея!

Интервю на
Тенчо ДЕРЕКУВЛИЕВ

➤ От стр. 20

Налице е реална необходимост не само от получаването на конкретни знания за разнообразни аспекти на брачните отношения, но и от срещата на различни гледни точки за брачния договор. Той е нов за България правен институт, с който бъдещи или настоящи съпрузи могат да уредят своите имуществени отношения.

Работната програма бе наситена, двата предвидени часа за презентации и въпроси

отлетяха неусетно, като оставиха у всички удовлетворение от чутото и от последвалия ползотворен обмен на мнения, но и желание за продължаване на започнатите дискусии. Затова заинтересованите бяха поканени да се присъединят към изследователския екип, като оформят и предадат на организаторите свои разработки върху аспекти на брачните отношения². За най-добрите от тях има запазено място в предстоящия сборник с материали от семинара.

² До 31.01.2014 г. е срокът за предаване на цялостните разработки, които ще бъдат преценявани за публикуване от редакционен съвет. Повече информация: на civilistclub@abv.bg.

Рецепцията на римското право в Европа

Акад. **Антонио ФЕРНАДЕС**

Ж) РОМАНИЗАЦИЯТА НА ИСПАНИЯ. РОМАНИСТИЧНАТА ТРАДИЦИЯ В ПАРТИДИТЕ И В ГРАЖДАНСКИЯ КОДЕКС ОТ 1889 Г.

Завладяването, влиянието върху и приобщаването на територията на Иберийския полуостров към Републиката, а по-късно и към Римската империя продължава шест века (от II в. пр. Хр. до IV в. сл. Хр.) в различните провинции, на които са разделени **Испания и Лузитания**.

Рухването на Римската империя води до установяването на Европейския континент на германски монархии. На полуострова **вестготите** се смятат до голяма степен за продължители на делото на римските императори. **Тяхното законодателство съчетава германски елементи с елементи на местната традиция и римското право, като последното е преобладаващо.**

Характерни за Средновековието в Испания са така наречените *fueros* (с германски и римски корен) – привилегии, предоставяни от краля на градове и селски общини, и Партидите – паметник на общото право с римски и канонически корени.

До XVIII век *ius commune* е преобладаващо в Испания заедно с вешното право и наличието на институти от германско естество. XIX век е век на либерализма и кодификациите.

Основната е създаването на Гражданския кодекс от 1889 г., който след множество промени продължава да е действащ и днес и чиято основа е подчертано романистична.

3) ОСОБЕНОСТИ НА РЕЦЕПЦИЯТА В ГЕРМАНИЯ. ПАНДЕКТИСТИКА

Германия е била римска провинция, а реките Рейн и Дунав – граници на нейната империя. След падането на Римската империя, едва през X век, германският крал Отон I е обявен за продължител на Римската империя по формулата на ***translatio или renovatio imperii***. Това е началото на Свещената германско-римска империя. Тази идея се поддържа, поне формално, до края на XVIII век.

Императорът на Свещената римска империя се стреми да наложи Юстиниановото римско право, но властта му е оспорвана от благородниците и феодалните владетели, привърженици на местните традиции и на германските институти. Подчинението на различните територии на имперската корона е повече формално, отколкото реално.

От XV век нататък приливът на германски ученици в Болоня предизвиква една на практика административна съдебна и търговска рецепция на римското право. Когато в края на XV век император Максимилиан създава Централен съд с юрисдикция за определени дела, компетентен за цялата територия на империята, това предполага окончателната рецепция на *Corpus Iuris*. През XVII и XVIII век възникват теченията в юридическата мисъл, наречени рационалистичен юснатурализъм и *usus modernus pandectarum*, с цитираните по-горе особености.

Реакцията спрямо рационалистичния юснатурализъм и неговата концепция за правото, съставено от абстрактни, рационални, независещи от времето и съответстващи на човешката природа норми, настъпва в Германия през XVIII и XIX век – първо с Историческата школа, а после и с пандектистиката.

Тези мисловни течения съвпадат отчасти с рационализма,

Акад. Фернандес

Продължение от брой 8

но въвеждат в дебата **идеята, че всеки народ и всяко право имат свое национално съзнание, произтичащо от собствената история.**

Предвестник на Историческата школа е **Hugo**, а неин основател – **Savigny**, докато основните представители на пандектистиката, смятани за наследници на Историческата школа, но и повлияни от рационалистическата мисъл, са **Gluck, Ihering и Windscheid**.

За членовете на Историческата школа историята, и в частност историята на всяка нация, е истинската основа на правото. То е жив, постоянно променящ се и неабстрактен организъм, съставен от закони, но и от обичаи и традиции, които може да бъдат избрани само ако се разглеждат през призмата на историята. Hugo казва, че да се раздели науката от правото на история е точно толкова

невъзможно, колкото да се раздели светлината от сянката.

Най-големият представител на романистичния клон на Историческата школа е Savigny. Тя има и германски клон. Според Savigny правото се ражда от всеки народ и се развива във всеки народ като езика или изкуството. Thibaut – немски либерален рационалистичен юрист, твърди в своя Манифест, че е нужно да бъде приет единен граждански кодекс за цялата германска територия, в духа на постулатите на юснатуралистичния рационализъм Savigny твърди, че преди това трябва да се изследва кое е правото, което германският народ носи в своето съзнание, и едва тогава да се пристъпи към кодификация на правото.

В резултат на своето изследване Savigny смята, че кодификацията в Германия трябва да се извърши в съответствие с постулатите на римското право. Той цели и успява да актуализира римското право и постига то да бъде приложено в Германия като действащо право.

Пандектизмът е продължение на Историческата школа. Наречен е така защото приема *Digesta* или *Pandectas* на Юстиниан за върховно творение на правната мисъл на всички времена. Въз основа на изследванията на римските източници пандектистите създават една нова наука за правото, която се опира на субективното право, правната връзка, правния институт и системата, характеризираща се със свързване в едно на понятия, които се приемат за валидни за всички времена, и места като например юридическа мисъл, правна дееспособност, правна сделка и пр.

Целта е науката за правото да бъде превърната в наука, подобна на естествените или експерименталните науки. Поради голямото значение, което пандектистите придават на понятията, те говорят за юриспруденция на понятията и риска тя да дегенерира по посока на формализма и чуждата на действителността абстракция.

На тази тенденция се противопоставя Ihering, който, макар и пандектист, изтъква обществения елемент на правото и конфликта на интереси в обществото.

И) ОСОБЕНОСТИ НА РЕЦЕПЦИЯТА В СТРАНИТЕ ОТ ИЗТОЧНА ЕВРОПА

Русия. В класическата древност, по времето на Траян, южната част на днешната територия на Русия се оформя като провинция на Римската империя, наречена Долна Мизия или Скития. По-късно южната част на Русия се интегрира също във Византийската империя в определени периоди от нейното съществуване.

Връзките между Русия и Византийската империя, както и между патриарсите на Източноправославната църква в двете страни благоприятстват опознаването и превода на руски език на

* Текстът е продължение на академичното слово на акад. Антонио Фернандес де Бухан и Фернандес – доктор хонорис кауза на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“.

➔ От стр. 22

основните византийски правни текстове, включително на Юстиниановия кодекс. Те били прилагани по особен начин от руските църковни съдилища.

След създаването на славянската азбука, известна като глаголица, от двамата братя Кирил и Методий те били изпратени от патриарха на Константинопол да покръстят славянските народи. През 862 г. били поканени от моравския княз Ростислав I да разпространяват християнството на територията на неговата страна на славянски език, който те били научили от своята майка – българка. Покръстителската мисия на Кирил и Методий в Крим и Моравия се разпростряла постепенно и върху обширна територия в Източна Европа, както и на територията на Русия и България. Новата писменост се използва за превеждане на евангелията и установяване на християнството сред славянските народи.

В Русия титлата цар, производна на латинския термин *caesar*, с който се обозначавал императорът, била използвана за първи път в средата на XV век от Иван III по повод на женитбата му със София – племенница на последния византийски император Константин XI. След падането на Византийската империя под турско владичество Москва, наричана Третият Рим, била смятана за наследница и продължителка на Византия, а царете – за наследници на римовизантийските императори.

България. Сегашната държавна територия на страната до голяма степен съответства на територията на римската провинция Тракия. От XIV век насетне византийските правни текстове, в частност *Hexabiblos* и *Sintagma*, били използвани от Българската православна църква. След независимостта, извоювана през XIX век, били приети различни частноправни закони в духа на френския, италианския и испанския граждански кодекс и в частност на германската пандектистика, изтъкват българските юристи Данчов и Ангелов.

Сърбия: родина на римските императори Галерий и Юстиниан и на други десетина императори, чието рождение се свързва с тази територия, отговаряща изцяло или отчасти на римските провинции Мизия, Панония, Превалитана, Далмация, Дакия и Македония.

Влиянието на Византийската империя в Сърбия в един по-късен етап придобива по-голяма релевантност от влиянието на Римската империя върху Запада. Православната църква изпълнява значителна роля в рецепцията на римското право. Съвременното частно право е повлияно от гражданските кодекси на Австрия и Германия.

Румъния. Днешната държавна територия на тази страна, обитавана в древността от даките – един индоевропейски по произход народ, била завоювана до голяма степен от Траян и отговаря на римската провинция Дакия, част от която била Трансилвания. Терминът Румъния се използва за обозначаване на този район от XV век предвид романските ѝ корени и латинския произход на нейния език. Текстове от византийското римско право, в частност от *Syntagma* и от *Hexabiblos*, са приети като собствени в румънското законодателство.

През XVIII век проектът за Граждански кодекс на Румъния е вдъхновен от Юстиниановите Базилики. Кодексите от XIX век са силно повлияни от френския граждански кодекс, а през XIX век Пандектистиката и германският граждански кодекс са основен ориентир за теченията в юридическата мисъл и законодателните текстове.

Полша. Около VI век славянските племена, наричани полани, установили се на север от Карпатите, се настаняват на територията на този район и дават името на бъдещата нация. В Средновековието двете основни огнища на рецепция и изучаване на римското право са Краковският университет, основан през 1364 година, и Католическата църква. Политическата власт и благородниците са привърженици да се приеме римското законодателство изцяло. През 1808 г. е прието на нейна територия да се прилага френският граждански кодекс с известни изменения. През 1964 г. е приет граждански кодекс, повлиян от пандектистиката.

Унгария. Територията на днешна Унгария е била част от римските провинции Панония и Дакия, чиято романизация е много дълбока. В Средновековието двете основни огнища за рецепция и изучаване на римското право са, подобно на Полша, университетът в Печ, основан през 1367 г., и Католическата църква.

Чехия и Словакия. Най-новите открития сочат, че войските на Марк Аврелий се установили на север от Дунав, на територията на чешкия град Оломоуц. Част от днешната словашка територия била присъединена към римската провинция Панония.

Двете основни огнища на рецепция и изучаване на римското право в Средновековието били, подобно на Полша и Унгария, Пражкия университет, основан през 1348 г., и Католическата църква.

Трябва да отбележим, че в годините на социалистическа икономика **в страните от Източна Европа по правило не се изучаването на римското право в университетите, тъй като то се смята за необходим елемент за познаването на развитието на правото и образец за абстрактна уредба, основаваща се на частната собственост и размяната на стоки.** От друга страна, една съществена част от правната терминология, взета от римското право, както и определени правни институти, принципи и норми, се запазва в законодателството на социалистическите страни.

К) ПРАВОТО НА ЕВРОПЕЙСКАТА ОБЩНОСТ И РИМСКОТО ПРАВО

Римското право е призвано да изпълни важна роля в предвидимото кодифициране на европейското частно право и да допринесе за по-далечната и несигурна кодификация на публичното право.

По повод на историческото преклонение пред римското право Bobbio казва: „Римското право е играло в сферата на правната наука същата роля като Аристотеловия *Organum* в логиката и Евклидовите *Елементи* в геометрията. То е било въздигнато в един идеален момент в историческото развитие и е придобило парадигматична стойност.

В продължение на векове се е смятало, че римското право не е вече едно историческо право – може би най-съвършеното, а е Правото в истинския смисъл на думата, така както се е твърдяло, че Аристотеловата логика е Логиката, а Евклидовата геометрия е Геометрията...“.

За универсалността и гъвкавостта на римските правни текстове говори и Orestano, на чийто труд искам да отдадем почит днес. „Бащи на църквата и понтифици, канонисти и теолози, императори и князе, управници и реформатори, мислители и хора на действието, теоретици на политиката или на икономиката, мъже от различни култури и привърженици на доктрини от най-различни тенденции от всички страни, религии и епохи са се обръщали безброй пъти към текстовете на *Corpus Iuris* за най-различни цели...“.

От тази гледна точка *Corpus Iuris* е неизчерпаем източник на чудеса, от който всичко е било извлечено и от който още може да се извличат бяло и черно, червено и тюркоазено, легитимизъм и демокрация, индивид и общество, вечни принципи, относителност на институтите и концептуални схеми, духовни фактори и материалистична диалектика, държавен нормативизъм и „право на частните лица“, твърдост на доведения до крайност формализъм и свободна автономност на волята.

Бих искал да завърша с това. Надявам се и в бъдеще да бъде достоен за почетното звание, което така щедро ми беше присъдено.

Бих искал да завърша своето слово със спомен и особено уважение към родителите си, към своето семейство и към своя учител и наставник, който ме въведе в университетската кариера, и най-вече към Юридическия факултет на Пловдивския университет, който ми даде възможност да бъда в този ден в България, в Пловдив, придружен от скъпия си брат, от сина си и от своите най-близки съмишленици, които са с мене на тази церемония.

Dixit.

Честване на Международния ден на медицинската физика в Пловдив

Доц. д-р Тодорка ДИМИТРОВА

За първи път тази година 7 ноември беше обявен за Международен ден на медицинската физика. На тази дата през 1868 г. във Варшава е родена Мария Кюри – първата дама, допринесла за ранното изучаване на радиоактивността, носителка на две Нобелови награди (за физика през 1903 г., и за химия – през 1911 г.).

Безспорно физиката предоставя на медицината мощен апарат от теоретични, експериментални методи и модерни технически средства за изследване на физиологичните процеси на всички нива на структурна организация на организма. Те намират широко приложение в ежедневната диагностична и терапевтична практика на лекаря, в хигиената и профилактиката на човешкото здраве. От простото измерване на кръвното налягане, през разнообразните микроскопски методи за изследване и анализ, до образната диагностика (ултразвук, рентген, радионуклеидна диагностика, гама-камера, ядрен магнитен

резонанс и др.), лъчелечението и приложението на лазерите в медицината – физиката и медицината вървят ръка за ръка.

Отбелязването на Международния ден на медицинската физика по инициатива на Европейската федерация на организациите за медицинска физика (EFOMP) протече под мотото „Риск при медицинско облъчване? Попитай медицинския физик!“. У нас честванията бяха инициирани от Българското дружество по биомедицинска физика и инженерство.

Студенти по медицинска физика и преподаватели от Пловдивския университет се включиха в семинара с отворе-

ни врати, който се проведе в Аудиторния комплекс на Медицинския университет, Пловдив. Участваха и специалисти от УМБАЛ „Свети Георги“, Регионалната здравна организация в Пловдив, Медицинския колеж – Пловдив, Техническият университет – Пловдив, както и студенти от кръжоците по образна диагностика.

Важно е да се отбележи, че медицински физици в България се обучават само в Пловдивския и Софийския университет. От доклада на д-р Ц. Иванова, РЗИ – Пловдив, стана ясно, че нуждата от медицински физици в българското здравеопазване е крещяща и надхвърля десетки пъти броя на ежегодно дипломиращите се специалисти. За това говори и фактът, че една голяма част от нашите студенти започват работа по специалността още по време на следва-

нето си.

Обучението по медицинска физика в ПУ „Паисий Хилендарски“ – история, проблеми и перспективи, представи доц. д-р Тодорка Димитрова. Проф. д.ф.н. Никола Балабанов запозна аудиторията с една от последните си книги, посветена на първия български ядрен физик – д-р Елисавета Карамихайлова. Семинарът завърши със забавни физични експерименти, посредством които физикът Стефан Николов убеди присъстващите, че физиката е навсякъде около нас – тя присъства дори когато се забавляваме, а човешкият организъм е една богата експериментална база за тази наука.

Пловдивският университет ще бъде организатор и домакин на честването на Международния ден на медицинската физика през 2014 г.

Вицария

Двама студенти обсъждат сесията:

- На колко изпита те скъсаха?
- Ако броим и утрешния, пет.

Две студентки разговарят:

- Вашите пишат ли ти?
- Нито лев – въздъхва другата.

Професор пита студент, който завършва медицина:

- Кое е най-важното, което трябва да знае един лекар?
- Да лекува по-бавно богатите пациенти, професоре!

Студент, който учи в театрален институт, писал на родителите си, че в учебния театър му поверили роля на женен от 25 години мъж. В отговор баща му пише: „Не се ядосвай, сине, сигурно скоро ще ти дадат и роля с думи!“.

Един студент отива на изпит с три бутилки вносен алкохол,

дава ги на професора и му казва:

- Пишете ми три!
- Благодаря, ще взема само две!

– Иване, пак ли те скъсаха на същия изпит? Защо?

- Всичко беше нагласено. Същата стая, същата изпитна комисия и същите въпроси...

Студент моли професора да го освободи от лекция:

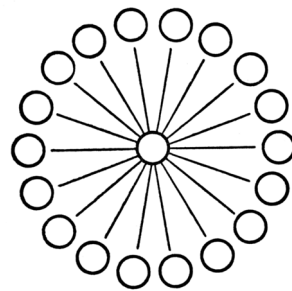
- Професоре, имам ангина.
- След лекцията професорът се отправил към къщи и видял студента със страхотна мадама. Професорът извикал студента и му казал:

- Приятелю, с ТАЗИ ангина вие би трябвало да не ставате от леглото!

Един студент на държавен изпит така погрешно описвал дейността си при раждането на дете, което се намира в определено положение, че известният мюнхенски гинеколог Винкел заговорнически казал:

ЗАДАЧИ. ГЛАВОБЪЛЪСКАНИЦИ

1. Дванадесет девойки, наредени в кръг, си подхвърлят топка. Ако всяка от тях подава топката на стоящата отляво, се обхожда целият кръг. Решили, че е по-добре да си подават през един човек. Оказва се, че не всички ще участват в играта. През две (всяка трета лови топката) отново не всички участват. През колко играчи да се подава топката, за да стигне до всеки?
2. Проверете същата задача, ако играят **тринадесет** девойки?

Отговори на задачите от миналия брой

1. Невъзможно. След всяко преливане във втората чаша има повече мляко, отколкото кафе. Следователно в първата е обратно – кафето е повече.
2. Автомобилът ще се срещне с камиона след 7 секунди. Отг. в).

Подготвил: доц. д-р Георги КОСТАДИНОВ

– Господин кандидат-докторе, вие забравяте нещо съществено, за да бъдат обясненията ви пълни. След всичко, което казахте, че ще сторите, хващате здраво клещи-

те и с всички сили започвате да удряте бащата на детето по главата. След това можете да бъдете спокоен, че сте избили цялото семейство!
